

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

BIKULTURNÍ IDENTITA A
HODNOTY 1,5. A 2. GENERACE
PŘÍSLUŠNÍKŮ VIETNAMSKÉ
MENŠINY ŽIJÍCÍCH V ČESKÉ
REPUBLICCE

BICULTURAL IDENTITY AND VALUES OF 1.5 AND 2ND
GENERATION OF MEMBERS OF THE VIETNAMESE
MINORITY LIVING IN THE CZECH REPUBLIC

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Hong Hanh Nguyen**

Vedoucí práce: **PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.**

Olomouc

2023

Tímto bych chtěla poděkovat především své rodině, přátelům a partnerovi, kteří mi byli po celou dobu studia velkou oporou. Za odborné vedení práce velmi děkuji panu PhDr. Martinu Dolejšovi, Ph.D. Velké díky patří také všem respondentům, bez kterých by tato práce nevznikla. Děkuji!

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: Bikulturní identita a hodnoty 1,5. a 2. generace příslušníků vietnamské menšiny žijících v České republice vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 2. 4. 2023

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD	5
	TEORETICKÁ ČÁST	6
1	Hodnoty	7
1.1	Představení konceptu hodnot.....	7
1.2	Měření hodnot	8
1.2.1	Milton Rokeach	9
1.2.2	Geert Hofstede.....	10
1.2.3	Ronald F. Inglehart.....	12
1.2.4	Shalom H. Schwartz	14
2	Identita	21
2.1	Vymezení pojmu identita	21
2.2	Osobní a sociální identita	22
2.3	Etnická identita.....	24
2.4	Bikulturní identita.....	25
2.5	Utváření identity	28
3	Vietnamská menšina v České republice	31
3.1	Vietnamská migrace do českých zemí	31
3.2	Život vietnamské komunity v České republice	34
3.2.1	Starousedlíci	35
3.2.2	Potomci vietnamských migrantů.....	36
3.2.3	Nově příchozí dospělí migranti	37
3.3	Vietnamská kultura a hodnoty	38
3.4	Generační status.....	40
	VÝZKUMNÁ ČÁST	42
4	Výzkumný problém	43
4.1	Formulace hypotéz ke statistickému testování	44
5	Typ výzkumu a použité metody	45
5.1	Demografické a sociokulturní údaje o respondentovi	45
5.2	Bicultural Identity Integration Scale (BIIS)	46
5.3	Portrait Values Questionnaire (PVQ-RR)	47
5.4	Ethical Values Assessment (EVA Short)	48
6	Sběr dat a výzkumný soubor	49
6.1	Populace	49
6.2	Výzkumný soubor a jeho charakteristiky	50

6.3	Etické hledisko a ochrana soukromí.....	54
7	Práce s daty a její výsledky	56
7.1	Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz	62
8	Diskuze	64
9	Závěr.....	68
10	Souhrn.....	69
LITERATURA.....		72
PŘÍLOHY.....		82

ÚVOD

V posledních desetiletích se v České republice výrazně zvýšil počet přistěhovalců z Vietnamu, s čímž souvisí i počet osob s bikulturní identitou, které jsou vystavěny dvěma odlišným kulturám. Tento jev s sebou přináší řadu otázek a výzev, jak pro samotné jedince s touto identitou, tak i pro českou společnost jako celek.

Tato diplomová práce se proto zaměřuje na bikulturní identitu a hodnoty 1.5. a 2. generace příslušníků vietnamské menšiny žijících v České republice. Cílem práce je porozumět, jaké hodnoty jsou pro tuto skupinu důležité a jaký vliv na ně má kombinace vietnamské a české kultury.

TEORETICKÁ ČÁST

1 HODNOTY

První kapitola této diplomové práce se zabývá problematikou hodnot. Nejdříve jsou představeny výklady a definice tohoto nejednoznačného pojmu, se kterým pracují jak různorodé vědecké obory, tak i široká veřejnost. Následně jsou popsány nejvlivnější koncepty hodnot a jejich metody měření.

1.1 Představení konceptu hodnot

Velmi často užívaným pojmem v mnoha vědních disciplínách i v běžné řeči je pojem hodnota (Prudký, 2009b). Hartl a Hartlová (2015, 192) definovali hodnotu jako „*vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb, zájmů*“. Formují a diferencují se v procesu socializace. Ve slovníku Homoly a Trpišovské (1992, 35) byla hodnota definována jako „*kvalita nebo vlastnost věci, která ji činí užitečnou, žádoucí nebo ctěnou*“. Vztahuje se tedy k objektu a je vlastností subjektem prožívanou. Jedná se o základní principy, do kterých mohou být integrovány individuální a sociální cíle.

Výzkum hodnot má dlouhou historii. V sociálních vědách byly hodnoty centrálním konceptem již od jejich počátku. Pro Durkheima (2002) a Webera (1958) byly hodnoty stěžejním konstruktem pro vysvětlení kulturních skupin, společností, osob a byly důležitým zdrojem sociálního řádu (Durkheim, 2002). V psychologickém výzkumu se studium hodnot odklonilo od zkoumání skupiny a zaměřilo se spíše na osobní hodnoty jedince (Allport & Vernon, 1931).

Pojetí hodnot se v různých výkladech a souvislostech často měnilo. Jeden z důvodů, proč je obtížné pojem terminologicky zařadit, je nesoulad definicí různých psychologických fenoménů. Tento rozpor poukazuje na existenci rozdílných názorů na původ, podstatu a význam lidských hodnot. Heterogenost psychologických teorií podporuje také velké množství termínů, které mají podobný význam (Cakirpaloglu, 2009).

Hodnoty jako konstrukt popisující individuální jedince poprvé představili Allport s Vernone (1931), kteří považovali hodnoty za nejlepší konstrukt pro zkoumání osobnosti, jelikož mohou být použity k popisu člověka jako koherentního systému jakožto sumu izolovaných charakteristik. V tomto významu se používají v psychologii i v současnosti. Je

však nutné podotknout, že psychologické modely nevyvracely možnost ovlivnění individuálních hodnot společenskými hodnotami. Individuálním hodnotám se v druhé polovině 20. století věnoval Rokeach (1973). V jeho pojetí jsou hodnoty trvalými přesvědčeními, že určité způsoby chování nebo koncové stavy existence jsou výhodnější než jiné, a proto jedinec usiluje o jejich docílení.

Pojem hodnota původně pochází z oblasti politické ekonomie. V tomto pojetí je na hodnoty nahlíženo jako na schopnost nějakého předmětu odpovídat potřebám jedince a dělí se na užitné a směnné. Užitná hodnota je vyjádřena subjektivním hodnocením dané věci dle míry její užitečnosti, zatímco směnná hodnota se vztahuje k objektivizujícímu faktoru jako je měna. Její výše je stanovena na základě nabídky a poptávky (Prudký, 2009b).

1.2 Měření hodnot

Hodnoty, podobně jako mnoho jiných psychologických konstruktů, mohou být měřeny různými metodami, jejichž vývoj byl značně ovlivněn tím, jak vědci chápou a definují hodnoty. Renner (2003) navrhnul diferenciaci přístupů měření podle metodologického postupu ke zjišťování kategorií hodnot. Do první skupiny je řazen například Rokeach (1973), jenž studiem literatury vybral testové položky a následně je empiricky ověřoval. Do druhého typu spadají Allport a Vernon (1931), kteří testové položky vytvořili na základě literatury, terapeutických zkušeností nebo rozhovorů, přičemž neověřili, kolik latentních rysů bylo měřeno. Poslední skupina z literatury vyvodila dimenze hodnot, z nichž sestavila testové položky a následně ověřila faktorovou validitu každé z nich. Do této skupiny patří například Schwartz (1992).

Mumford et al. (2002) rozlišili dva základní přístupy pro měření hodnot: přímý a nepřímý. V přímém měření jsou hodnoty nebo cíle představeny výslovně a respondenti odpovídají, jak moc jsou pro ně tvrzení důležitá nebo jim přiřazují pořadí. Tento přístup je vhodný pro osoby, které jsou si vědomé svých hodnot. Při nepřímém měření nejsou respondenti dotazováni na jejich hodnoty explicitně. Jsou usuzovány podle voleb nebo preferencí položek respondentů. Tento přístup vychází z předpokladu, že lidé nemají jasně formulované hodnoty.

Metody můžeme rozdělovat i v závislosti na tom, zda je důležitost jednotlivých hodnot měřena technikou řazení položek (ranking) nebo přisuzováním hodnoty položkám (rating). V případě řazení položek respondenti posuzují významnost nebo preference dvou

či více hodnot a poté je seřazují. Mezi tento přístup patří Rokeachova škála hodnot (Rokeach, 1973). V druhém přístupu je posuzována důležitost každé položky zvlášť a hierarchie hodnot se formuje až jako součást analýzy dat. Tento přístup lze pozorovat v Portrait Values Questionnaire (Schwartz et al., 2001).

V této kapitole je věnována pozornost zejména čtyřem vlivným konceptům hodnot a jejich metodám měření od Rokeacha, Hofstedeho, Ingleharta a Schwartz.

1.2.1 Milton Rokeach

Rokeach (1968) považoval za důležité jednoznačně konceptuálně vymezit pojmy jako je přesvědčení, postoj, hodnota a hodnotový systém, jelikož se do 60. let 20. století v psychologických pracích různě zaměňovaly. Postoj byl vymezen jako uspořádání různých přesvědčení zaměřených na určitou situaci nebo předmět, které predisponuje jedince se chovat určitým způsobem. Hodnota se na druhou stranu týká způsobů chování a konečných stavů jedince. Jedná se o přesvědčení, které intuitivně řídí jednání a usuzování týkající se bezprostředních cílů i konečného stavu existence.

Rokeach (1973) definoval hodnoty jako trvalá přesvědčení, že specifické způsoby chování nebo koncové stavy existence jsou osobně nebo společensky výhodnější než opačný způsob chování nebo konečné stavy existence. Představují tendenci preferovat určitý stav před ostatními. Hodnoty poskytují standardy pro chování a ospravedlnění úsudků. Jsou klíčovou komponentou funkčně integrovaného systému postojů, hodnot a sebepojetí, které společně formují osobnost člověka. Pro pochopení jednání jsou hodnoty klíčové, jelikož je směřují k žádoucím cílům a zároveň ovlivňují morální posuzování sebe a druhých lidí.

Rokeachem byly rozlišeny 2 hlavní typy hodnot: terminální a instrumentální. Terminální hodnoty jsou zaměřeny na lidské cíle a žádoucí konečné stavy existence. Jedná se o cíle a ideály, o které usilujeme. Řadí se mezi ně např. pohodlný život, světový mír, svoboda, zralá láska a rodinné bezpečí. Instrumentální hodnoty jsou preferované způsoby chování. Dá se na ně nahlížet jako na prostředek, kterými se snažíme dosáhnout terminálních hodnot. Příkladem instrumentálních hodnot je intelekt, poctivost, zodpovědnost, odvaha a laskavost (Dvořáková, 2008; Rokeach, 1973).

Rokeach vymezil tři složky hodnot: kognitivní, afektivní a behaviorální. V kognitivní složce je poznání žádoucího, člověk ví, jak se má správně chovat. Citový vztah k objektu,

souhlas či nesouhlas je ve složce afektivní. V behaviorální složce je hodnota zdrojem intencionality. Tyto složky se vzájemně doplňují (Prudký, 2009a; Rokeach, 1973).

Pro měření hodnot byla vytvořena Rokeachova škála hodnot (Rokeach Value Survey, RVS), jež je rozdělena na dvě části po 18 hodnotách dle jejich příslušnosti do terminálních nebo instrumentálních hodnot. Respondenti seřazují předložené hodnoty podle toho, jakou mají v jejich životě důležitost (Rokeach, 1973). Tato metoda je dnes stále často používána, byť bývá kritizována (Kitwood & Smithers, 1975). Gibbins a Walker (1993) negativně hodnotili způsob, jakým byly škála vytvořena. Na počátku Rokeach vybral několik stovek hodnot na základě dostupné literatury, které předložil v pilotním výzkumu 30 studentům psychologie a 100 dospělým lidem v jedné metropolitní oblasti ve Spojených státech amerických. Vysoký počet hodnot redukoval tak, že odstranil zjevná synonyma, příliš specifické hodnoty a hodnoty, které nesouvisely s konečnými stavy existence. Tato kritéria přišla výzkumníkům nedostatečná. Za problematickou považovali také interpretaci hodnot, jelikož dva lidé se stejným hodnotovým systémem mohou interpretovat stejnou hodnotu jiným způsobem. Braithwaite a Law (1985) pokládali RVS za úspěšnou v pokrytí mnoha aspektů domény hodnot, ale závažně byly zanedbány hodnoty související s fyzickým rozvojem a well-being. Chybí také oblast základních lidských práv jako je důstojnost, soukromí, ochrana lidského života a svobody, které je základním pilířem naší společnosti.

1.2.2 Geert Hofstede

Hofstedeho teorie je zaměřena na vývoj a diferenciaci kultur. Vychází z toho, že lidské jednání je do určité míry předvídatelné, a proto mohou existovat sociální systémy. Lidské mentální programy jsou předurčeny stavem mozkových buněk, který nemůžeme zkoumat přímo. Můžeme však pozorovat chování. Na úrovni společnosti se tyto mentální programy předávají z generaci na generaci, většina z nich je získána ve velmi mladém věku. Tyto společné kulturní konstelace jsou důležité pro život ve společnosti. V Hofstedeho pojetí hodnot existují tendence preferovat určité události před jinými. Hodnoty jsou cíle, které se uspořádávají do vzájemných vztahů, pokud jsou však hodnoty v konfliktu, vznikají neharmonické systémy (Prudký, 2009a). Kromě hodnot, které jsou v tomto pojetí považovány za jádro kultury, do prvků kultury přísluší i symboly, hrdinové a rituály řadící se do zvyků a praktik, které jsou oproti hodnotám pozorovatelné přímo (Hofstede et al., 2010).

Hofstede (1980) jako sociolog v multinárodní korporaci IBM získal přístup k velké databázi dotazníků zaměřené na oblast hodnot a souvisejících sentimentů lidí z více než padesáti zemí světa. Při analýze dat zjistil korelaci na úrovni států. Předpokládal, že by data měla implikace i mimo tuto specifickou korporaci, a proto využil možnosti administrovat stejné otázky 400 lidem, kteří byli zaškolení v managementu ze 30 různých zemí v mezinárodním programu nesouvisejícím se společností IBM.

Jejich průměrné skóre signifikantně korelovaly s výsledky zemí získaných z databáze IBM, a proto Hofstede považoval skóre zaměstnanců IBM jako možnost, jak identifikovat rozdíly v systému hodnot mezi různými národy, jelikož si byli pracovníci podobní téměř ve všech aspektech kromě národnosti (Hofstede, 1980).

Ve své knize *Culture's Consequences* Hofstede (1980) předložil čtyři dimenze národních hodnot na základě explorativní faktorové analýzy dat: individualismus, rozdíly v moci, vyvarování se nejistotě, a maskulinita. Po spolupráci s Minkovem byly přidány ještě dimenze dlouhodobé versus krátkodobé orientace a požitkářství versus zdrženlivost. Tyto dimenze charakterizují podobu kultury a pomáhají poznat hodnoty příznačné pro danou společnost (Hofstede et al., 2010).

Dimenze rozdíly v moci (power distance) charakterizuje, jak velké nerovnosti v rozdělení moci akceptují a očekávají slabší členové organizací nebo institucí, jako je rodina. Naznačuje to, že nerovnoprávnost na úrovni společnosti je podporována jak vůdci, tak i jejich podřízenými. Základní problém nerovnosti mezi lidmi je řešen odlišným způsobem. Vyvarování se nejistotě (uncertainty avoidance) indikuje, do jaké míry kultura programuje své členy, aby se cítili nekomfortně v nestrukturovaných situacích. Nejedná se o vyhýbání se risku, ale spíše o to, jak moc je společnost stresována neznámou budoucností. Individualismus versus kolektivismus (individualism versus collectivism) se zabývá tím, do jaké míry jsou lidé ve společnosti začleněni do skupin. Na straně individualismu je očekáváno, že se budou starat o sebe a svoji rodinu. Na straně kolektivismu jsou lidé od narození integrováni do kohezivních skupin, které často přesahují rodiny. Maskulinita versus feminita (masculinity versus femininity) na úrovni společnosti referuje o distribuci hodnot mezi pohlavími. Asertivní pól byl označen za maskulinní, zatímco pečující, skromný pól byl označen za femininní (Hofstede, 1980, 2011). Dlouhodobá versus krátkodobá orientace (long term versus short term orientation) byla přidána na základě výzkumu zejména v asijských zemích, kde se používal čínský dotazník Chinese Value Survey. V krátkodobě orientované společnosti existují univerzální směrnice pro to, co je dobré a co je zlé. Tradice

jsou považovány za posvátné. Společnosti zaměřené na dlouhodobou orientaci podporují představu, že se důležité události v životě stanou v budoucnosti, a proto je kladen důraz na vytrvalost. Tradice a způsoby rozlišení dobra a zla se mohou měnit na základě okolností. Tyto dva póly se tedy odlišují tím, zda se orientují spíše na budoucnost nebo na současnost. Šestou dimenzí je požitkářství versus zdrženlivost (indulgence versus restraint). Ve společnosti, ve které je požitkářství silné, je dovoleno uspokojení přirozených lidských tužeb spojených s užíváním si života. Ve společnosti se zdrženlivostí je uspokojení potřeb regulováno striktními sociálními normami (Hofstede, 2011).

Hofstedeho práce je často citována (Bond, 2002), nedokáže však uniknout kritice. Často je mu vytýkána kulturní homogenita. Předpokládá, že populace země je stejnorodý celek, nicméně mnoho národů je složeno z více etnických skupin (Nasif et al., 1991; Redpath & Nielsen, 1997). Výsledky výzkumu týkající se zejména dimenze maskulinita versus feminita (Søndergaard, 1994) a vyvarování se nejistotě (Newman & Nollen, 1996) byly nejspíše ovlivněny politickou nestabilitou v době sběru dat. Chybí také údaje ze socialistických států a zemí třetího světa (Jones, 2007). Data získaná pouze z jedné korporace také nemohou poskytnout veškeré informace o celém kulturním systému země (Søndergaard, 1994).

Navzdory veškeré kritice se pokládá Hofstedeho výzkum za velmi přínosný. V době uskutečnění bádání existovalo velmi málo výzkumů zaměřených na kulturu a organizace nově vstupující na mezinárodní scénu zažívaly potíže, takže byla odborná rada přínosem. Zároveň byl výzkumný rámec založen na přísném výzkumném designu se systematickým sběrem dat a koherentní teorii (Jones, 2007; Søndergaard, 1994).

1.2.3 Ronald F. Inglehart

Dlouhodobě se studiem hodnot zabýval Ronald Inglehart, který je známý svojí teorií tiché revoluce a postmaterialismu (Rabušic, 2000). V roce 1981 založil mezinárodní výzkumný projekt World Values Survey (WVS), jehož cílem je posoudit vliv stability hodnot na sociální, politický a ekonomický rozvoj zemí a společností. WVS usiluje o pochopení změn víry, hodnot a motivace lidí po celém světě (Inglehart & Welzel, 2010; World Value Survey, 2023).

Základní tezí Ingleharta je, že pro posun západních společností do postindustriální vývojové fáze je nezbytná změna hodnotových priorit, což v tomto konceptu znamená posun od materialistických hodnot k postmaterialistickým. Rozvoj západní společnosti spočívá

v mnoha socioekonomických změnách, které zahrnují výrazný nárůst vzdělanosti občanů, rozvoj komunikačních nástrojů, prosperitu a absenci války. S pocitem bezpečí a dostatkem jídla dochází ke změně postojů a vnímání života. K materialistickým hodnotám náleží orientace na ekonomickou prosperitu, hmotné bezpečí, stabilní ekonomický růst a dodržování sociálního pořádku. Postmaterialistickými hodnotami se rozumí orientace na svobodnou seberealizaci jednotlivce, participaci na politických rozhodnutích, účast na správě bezprostředního okolí a udržování kvalitního životního prostředí (Inglehart, 1977; Rabušic, 1990).

Inglehart částečně navazuje na Abrahama Maslowa. Převzal jeho hierarchické rozdělení potřeb pro roztřídění hodnot do kategorií materialistických a postmaterialistických (Prudký, 2009a). Maslow (1954) tvrdí, že lidé při uspokojování svých potřeb jednají hierarchicky. Prioritu mají fyziologické potřeby a až po naplnění nedostatkových potřeb dochází ke snaze uskutečnit potřeby růstové. Tato teze se odráží i v Inglehartově hypotéze vzácnosti, která říká, že v období bezpečí a ekonomického dostatku se přesouvá pozornost např. k seberealizaci a sounáležitosti, zatímco v období úpadku je orientace zaměřena více na ekonomické a materiální hodnoty (Prudký, 2009a). Téměř všichni usilují o svobodu a autonomii, lidé mají však tendenci za nejvyšší hodnotu považovat tu nejnaléhavější. Obživa a fyzická bezpečnost jsou bezprostředně spojeny s přežitím, a když tyto potřeby nejsou naplněny, největší prioritou se stávají materiální hodnoty (Inglehart, 2008).

Inglehart postuluje také o hypotéze socializace, jež je časově zasazena do období dospívání, kdy zkušenost s materialistickými či postmaterialistickými hodnotami zásadně ovlivňuje tvorbu hodnotových struktur, které si jednotlivci většinou uchovávají po celý svůj život (Prudký, 2009a). Vztah mezi materiálními podmínkami a hodnotovými prioritami se nemění naráz. K okamžité změně hodnot nevedou ani významné události ve společnosti (Inglehart & Welzel, 2010). Základní hodnoty člověka do značné míry odrážejí podmínky v průběhu jeho formativních let a tyto hodnoty se mohou pozvolna měnit spolu s podmínkami ve společnosti (Inglehart, 2008).

Pro měření postmaterialismu používal Inglehart zpočátku čtyřpoložkovou baterii, v níž 2 položky detekovaly hodnoty materialistické a zbývající 2 položky zjišťovaly hodnoty postmaterialistické. Respondenti byli dotázáni na to, k jakým cílům by měla jejich země směřovat v nejbližších 10 letech, a úkolem bylo seřadit 4 uvedené položky od nejdůležitější po nejméně důležitou. Dle označených odpovědí vznikly 3 skupiny probandů: materialisté,

smíšený typ a postmaterialisté. Později tuto metodu rozšířil na dvanáctipoložkovou baterii, kterou předkládal ve třech čtyřpoložkových sadách (Rabušic, 2000).

Stejně jako předchozí představitelé věnující se hodnotám se ani Inglehart nevyhnul kritice. Bean a Papadakis (1994) za negativní pokládali nutnost výběru položek a jejich seřazování (ranking), místo ohodnocení důležitosti položky přiřazením určitého počtu bodů (rating). Clarke et al. (1999) tvrdí, že některé položky měly smysl v 70. letech 20. století v době relativně vysoké míry inflace západních zemí. Později byla tato potíž nahrazena nezaměstnaností, která v dotazníku už nebyla reflektována. Na odpovědi měla vliv ekonomická situace v dané době. Například položka „boj proti růstu cen“ mohla být kvůli neaktuálnosti probandy opomínána a ve výsledku nemohli být označeni za čisté materialisty.

1.2.4 Shalom H. Schwartz

Schwartz a Bilsky (1987) si byli již na počátku vědomi, že se konceptu hodnot věnují výzkumníci z různých oborů lišící se v přístupu a úhlu pohledu. Snažili se proto vytvořit komplexní teorii a metodu pro měření hodnot jednotlivce, skupiny i kultury. Při definování hodnot pro ně stanovili pět formálních vlastností. Hodnoty jsou přesvědčení, která jsou spojena s emocemi. Referují o žádoucích cílech, které motivují jednání. Přesahují specifická jednání a situace. Na základě hodnot dochází k posuzování chování a jevů. Jsou uspořádány do relativně trvalého hierarchického systému, který je seřazen na základě relativní důležitosti. K formálním rysům hodnot bylo také přidáno to, že typ cíle nebo motivačního zájmu je primárním obsahovým aspektem hodnot, zatímco jednání vede k jejich naplnění. Tyto cíle následně rozdělili do skupin dle univerzálních požadavků na potřebu jedince jako biologického organismu, potřebu koordinované sociální interakce a potřebu přežití a zabezpečení zájmů skupin (Řeháková, 2006).

Na základě těchto charakteristik Schwartz (1992) definoval hodnoty jako situační cíle, které se liší důležitostmi, a slouží jako principy v životě jednotlivce nebo skupiny. Svým pojetím navazuje na Rokeacha (1973), který také předpokládá, že hodnoty mohou ovlivňovat jednání lidí (Schwartz & Sagiv, 1995). Při vytváření kruhového motivačního kontinua, jež je více popsáno v této práci později, se inspiroval materialistickými a postmaterialistickými hodnotami Ingleharta. Materialistické hodnotové typy moc a bezpečnost staví proti postmaterialistickým hodnotám universalismus a samostatnost. Částečný vliv měl i Hofstede s jeho studiem různých kultur (Schwartz, 1992).

Na základě tohoto pojetí bylo vytvořeno nejdříve osm hodnotových typů: požitek, bezpečnost, úspěch, samostatnost, restriktivní konformismus, prosociální typ, moc a zralost. Po první modifikaci byly přidány další dva typy, a to tradice a stimulace, a zároveň bylo navrženo i zahrnutí spirituality. Některé z dřívějších typů byly lehce upraveny a počet hodnotových typů se rozrostl na jedenáct (Řeháková, 2006; Schwartz, 1992).

Schwartz (1992) popsal hodnotové typy takto:

1. Samostatnost (self-direction). Tento typ považuje za důležité mít nezávislé myšlenky a možnost volby svého jednání, tvořivosti a zkoumání. Je odvozena od potřeby kontroly, autonomie a nezávislosti. Motivačními cíli jsou kreativita, svoboda, výběr vlastních cílů, zvědavost a nezávislost.
2. Stimulace (stimulation) je odvozena z předpokládané potřeby organismu pro rozmanitost a stimulaci pro udržování optimální úrovně aktivace. Motivací pro tento typ je různorodý, vzrušující a smělý život.
3. Požitkářství (hedonism) vychází z potřeby uspokojování požitků a osobní radosti. Dříve se tento typ nazýval požitek (enjoyment). Motivačním cílem tohoto typu je požitek a užívání si života.
4. Úspěch (achievement). Definujícím cílem je osobní úspěch, který je demonstrován kompetencemi dle sociálních standardů. Projev kompetencí je požadován pro získání zdrojů pro přežití, úspěšných sociálních interakcí nebo institucionálních funkcí. S tímto typem je sloučena ambice, schopnost a vliv.
5. Moc (power). Centrálním cílem je získání sociálního statusu, prestiže a kontroly nad ostatními lidmi. Hodnotové typy moci i úspěchu jsou zaměřeny na sociální úctu. Odlišují se tím, že hodnoty úspěchu zdůrazňují aktivní demonstraci kompetencí v konkrétní interakci, zatímco pro hodnoty moci je významné získání a udržování dominantní pozice v sociálním systému.
6. Bezpečnost (security). Motivačním cílem tohoto typu je bezpečnost, harmonie, reciprocita laskavostí, pocit sounáležitosti a stabilita společnosti a vztahů. Vychází z obecných potřeb jedince i skupiny.
7. Konformismus (conformity) byl dříve označován jako restriktivní konformismus. Cílem tohoto typu je omezení a zdržení se v jednání, inklinacích a impulzech, které by nejspíše rozrušily nebo zranily ostatní a porušily by sociální normy. Vychází z toho, že jedinci musí inhibovat své

jednání, které by mohlo být sociálně disruptivní, aby mohla skupina dobře fungovat. Zdůrazňuje osobní zdrženlivost v každodenních interakcích.

8. Tradice (tradition). Tradicemi se stanou symboly a praktiky skupin, jež reprezentují jejich sdílené zkušenosti. Chování v souladu s tradicemi je symbolem solidarity skupiny. Motivačním cílem je respekt, závazek a akceptace zvyků a nápadů vlastní kultury nebo náboženství.
9. Spiritualita (spirituality). Motivačním cílem tohoto hodnotového typu je životní smysl a vnitřní harmonie získaná prostřednictvím transcendence každodenní reality.
10. Benevolence (benevolence) je verze dříve definovaného prosociálního typu (prosocial). Zatímco prosociální typ referoval o blahu všech lidí, benevolence je zaměřena na blaho blízkých lidí v každodenních interakcích. Motivačním cílem benevolence je zachování a posílení blahobytu lidí, s nimiž je jedinec v častém osobním kontaktu.
11. Universalismus (universalism) zahrnuje předchozí hodnotový typ zralosti (maturity) a prosociálnosti. Motivačním cílem universalismu je porozumění, ocenění, tolerance a ochrana blahobytu všech lidí a přírody. Může tímto připomínat hodnotový typ benevolence, který má však užší zaměření.

Po navržení hodnotových typů bylo potřeba vytvořit hypotézy, které specifikují teoretizované dynamické vztahy mezi všemi typy (Schwartz, 1992). Podstatou pro vytvoření těchto hypotéz byl aspekt v teoretické definici hodnot. Pokud je na hodnoty nahlíženo jako na cíle, tak poté jejich dosažení musí sloužit zájmům jednotlivce nebo skupiny. Předpokládá se, že hodnoty sloužící zejména individuálnímu prospěchu (moc, úspěch, požitkářství, stimulace, samostatnost) jsou protichůdné hodnotám, které slouží primárně kolektivním zájmům (benevolence, tradice, konformismus) (Schwartz & Bilsky, 1987).

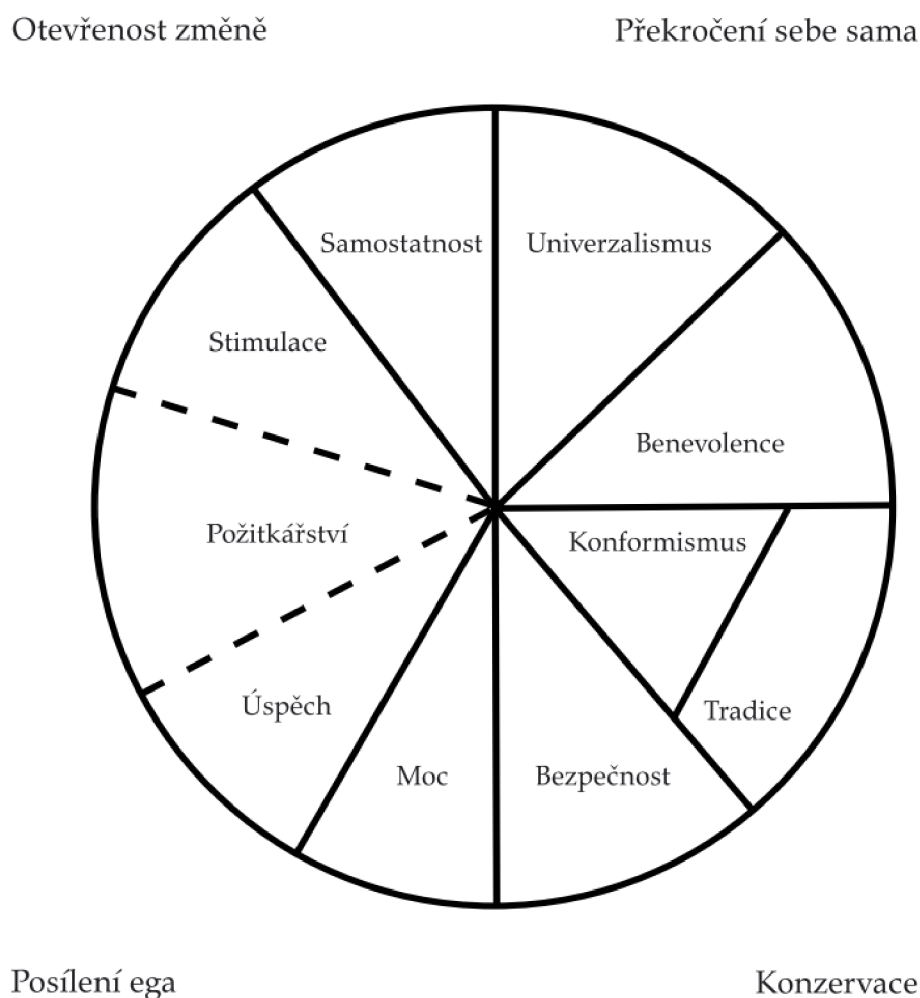
Byly formulovány také hypotézy založené na analýze podobnosti cílů definující každý hodnotový typ. V konfliktu je na jedné straně stimulace a samostatnost, zatímco na druhé straně je konformismus, tradice a bezpečnost. Neshoda je zapříčiněna tím, že důraz na nezávislé myšlení, jednání a podporování změn je v opozici se zachováním tradic, ochranou stability a submisivní sebekontrolou. V opozici také stojí universalismus a benevolence proti úspěchu a moci, jelikož považování druhých za sobě rovné a snaha o blahobyt ostatních jsou v rozporu s dosáhnutím dominance a prosazením sebe sama. Požitkářství je v konfliktu s konformismem a tradicí, protože uspokojení vlastních potřeb vylučuje akceptování

vnějších omezení a sebekontrolu. V rozporu je také spiritualita s požitkářstvím, mocí a úspěchem, poněvadž hledání smyslu prostřednictvím transcendence každodenní reality je neslučitelné s materiálními požitky (Řeháková, 2006).

Hypotéza brala v potaz i souladné typy. Jednalo se o soulad tradice a konformismu, jelikož oba zdůrazňují sebekontrolu a podřízení. Důraz na ochranu stability a harmonie ve vztazích zastupuje konformismus a bezpečnost. Typy bezpečnost a moc mají potřebu se vyhnout hrozbám nejistot nebo je potlačit kontrolou vztahů a zdrojů. Pro moc a úspěch je důležitá sociální nadřazenost a úcta. Nestřídmost se projevuje u typů úspěch a požitkářství. Požitkářství a stimulace požadují příjemné vzrušení. Stimulace a samostatnost zahrnuje otevřenost ke změně a motivaci k mistrovství. Satisfakce z pestrosti života a důvěru ve vlastní úsudek vyjadřuje samostatnost a universalismus. Universalismus a benevolence zdůrazňují zlepšení situace druhých a přesáhnutí vlastních zájmů (Řeháková, 2006).

Na základě výzkumu v mnoha zemích bylo zjištěno, že lidé diferencují deset hodnotových typů. Spiritualita, tak jak byla operacionalizována v teorii Schwartz, se neřadí mezi univerzální hodnotové typy. Hypotézy o dynamických vztazích mezi hodnotovými typy byly potvrzeny a zobrazeny v kruhovém schématu na obrázku 1. Toto uspořádání reprezentuje kruhové motivační kontinuum, jež je rozděleno na devět výsečí. Hodnotové typy, které mají podobnou motivaci, jsou blízko u sebe v libovolném směru. Čím vzdálenější jsou si hodnotové typy v kruhu, tím protichůdnější jsou jejich motivace. Strukturu hodnot je možné rozdělit do 4 hodnot vyššího řádu, které sdružují několik hodnot a vyjadřují širší motivační cíl. Uskupení hodnot otevřenost změně (openness to change) usiluje o naplnění cílů bez ohledu na jistotu úspěchu, konzervace (conservation) se snaží zachovat dosavadní stav, který garantuje jistotu ve vztazích s lidmi, institucemi a tradicemi, posílení ega (self-enhancement) aspiruje o vlastní prospěch, byť i na úkor zájmů ostatních a překročení sebe sama (self-transcendence) značí vlastní přesah a podporu blahobytu ostatních. V kruhové schématu proti sobě stojí posílení ega a překročení sama sebe. Důraz na vlastní zájmy zdůrazňují hodnotové typy moc a úspěch, zatímco v opozici jsou hodnotové typy universalismus a benevolence, které jsou zaměřeny na zájmy a blaho druhých. Ve druhé dimenzi jsou proti sobě otevřenost změně a konzervace. V této dimenzi jsou hodnotové typy samostatnost a stimulace oproti hodnotovým typům bezpečnost, konformismus a tradice. Požitkářství patří jak do dimenze otevřenosti ke změně, tak i do dimenze posílení ega (Řeháková, 2006; Schwartz, 1992).

Obrázek 1: Teoretický model vztahů mezi deseti motivačními typy hodnot (Řeháková, 2006, 112).

Pro měření hodnotových orientací byly vytvořeny dvě metody. První metodou bylo Schwartzovo zjišťování hodnot (Schwartz Value Survey, SVS). Probandovi byly předloženy hodnoty reprezentující 10 hodnotových typů a měl za úkol ohodnotit každou z nich na devítibodové škále v relaci k jeho životu (Schwartz, 1994). Tato metoda však nebyla příliš vhodná pro méně rozvinuté země, jelikož požaduje vysokou úroveň abstraktního myšlení a koncepty jsou prezentovány mimo specifický kontext. Proto byla vytvořena nová metoda Portrait Values Questionnaire (PVQ), která byla navržena tak, aby byla konkrétnější, méně náročná na kognitivní schopnosti a přístupná všem skupinám. Posuzuje přitom stejných deset typů hodnot. Obsahuje krátké slovní portréty různých lidí a respondent určuje, do jaké míry se mu popsaná osoba podobá. Může vybrat jednu ze šesti odpovědí: velmi se mi podobá, podobá se mi, podobá se mi trochu, podobá se mi málo, nepodobá se mi, vůbec se

mi nepodobá. Metoda byla modifikována zvláště pro ženy a pro muže (Schwartz et al., 2001). PVQ zjišťuje spíše podobnost respondenta s někým, kdo má určité cíle a aspirace než podobnost s nositelem určitých rysů. Člověk může považovat určitý cíl za cenný, ale nemusí mít nutně daný rys. Podobně i lidé s určitým rysem nemusí považovat odpovídající cíl za důležitý. Příkladem může být respondent, který odpověděl, že se mu podobá osoba, pro kterou je důležité vymýšlení nových myšlenek a tvořivost, ale sám nemusí být tvůrčí (Řeháková, 2006). Zatímco SVS měří hodnoty přímo, PVQ je měří nepřimo. K této změně v přístupu došlo kvůli tomu, že Schwartz et al. (2012) kladli důraz na to, že hodnoty typicky fungují mimo vědomí.

Původní teorii se Schwartz et al. (2012) snažili vylepšit a více začali stavět na kruhovém motivačním kontinuu, které rozdělili do smysluplných, koncepčně odlišných hodnot s větší univerzální heuristickou a prediktivní schopností. Nejdříve posoudili rozlišovací způsobilost hodnot prostřednictvím empirického výzkumu v 10 zemích a následně ohodnotili užitečnost zpřesněných hodnot. V přepracované teorii bylo navrženo 19 nových hodnot, které jsou v souladu s předchozími deseti a zároveň splňují původní 3 hlavní požadavky hodnot. Jednalo se o tyto hodnoty: sebekontrola v myšlení, sebekontrola v jednání, stimulace, požitkářství, úspěch, moc (dominance), moc (zdroje), prestiž, osobní bezpečnost, společenská bezpečnost, tradice, konformita (pravidla), interpersonální konformita, pokora, benevolence (spolehlivost), benevolence (péče), universalismus (zájem), universalismus (příroda), universalismus (tolerance). Vztahy mezi hodnotovými typy byly opět znázorněny v kruhovém schématu v obrázku 2.

Tři vnější kruhy určují konceptuální základ konstruktů. Výzkumníci teorizují, že hodnoty v horní části kruhu vyjadřují osobní rozvoj a nejspíše budou motivovat lidi, když se necítí úzkostně. Hodnoty v dolní polovině jsou zaměřeny na ochranu sebe sama proti úzkosti a ohrožení. Na obrázku 2 vidíme, že hodnoty vpravo jsou primárně osobní, zatímco hodnoty vlevo mají sociální zaměření. Dále jsou zobrazeny hodnoty vyššího řádu otevřenost změně, konzervace, posílení ega a překročení sebe sama z původní teorie. Ve vnitřním kruhu jsou ilustrovány protikladné hodnoty naproti sobě, zatímco podobné hodnoty jsou blíže k sobě (Schwartz et al., 2012).

Obrázek 2: Kruhové motivační kontinuum 19 hodnot (Schwartz et al., 2012, 669)

Tato kapitola se věnovala problematice hodnot. Přinesla pohled na tento nejednoznačný pojem, s nímž se setkáváme v různých vědeckých oborech i v běžném životě. Následně byly popsány vybrané nejvlivnější koncepty hodnot a jejich metody měření. Přesuneme se teď k identitě, která je dalším tématem našeho výzkumu.

2 IDENTITA

Mnozí lidé někdy v průběhu života přemýšleli o tom, kým jsou. S tímto úzce souvisí identita, která je tématem druhé kapitoly. Nejprve je vysvětlen pojem identita, následuje rozdělení identity na osobní a sociální. Pozornosti neunikne ani etnická identita, ale vzhledem k našemu výzkumnému záměru se budeme věnovat zejména bikulturní identitě, jež je stěžejním předmětem této práce. Závěr kapitoly je zaměřen na utváření identity.

2.1 Vymezení pojmu identita

Podobně jako pojem hodnota je identita spojena s různými definicemi. Identita vyjadřuje, kým nebo čím jsme, ať už se pojednává o jedné osobě nebo o společenství lidí. Původně tento termín vyjadřoval totožnost a stejnost osoby v čase za všech okolností. V dnešní době je však situace složitější a slovo identita se používá v různých kontextech. Ve 20. století se objevil pojem národní identita, který může vést k rozporu mezi tím, jak je osoba či společnost identifikována a jak se chce sama definovat. V současnosti v naší kultuře identitou vyjadřujeme u osoby nebo společenství charakteristiky jako je autenticita, integrita, kontinuita, relativní stejnost v čase, sebedefinování, definování jinými, odlišnost od jiných, uvědomění si odlišnosti a afiliaci s lidskými společenstvími (Výrost et al., 2019).

Identitu je možné vymezit jako definování a sebedefinování jedince, které vyjadřuje, čím je jedinec odlišný od ostatních lidí ve stejném prostředí a jak je pro jiné lidi rozpoznatelný. Zahnuje také jeho sociální pozici, legitimnost jeho role ve společnosti a význam ve vztahu k jiným lidem a společenstvím. Krom toho znázorňuje, jaký smysl připisuje nejen osoba ale i ostatní lidé jejímu životnímu příběhu. Identita je systém, který je otevřený vůči sociálním procesům a jeho produktům, není tedy uzavřený externím vlivům. Tato definice se vymezuje vůči používání termínu identita jako synonymu k pojmům já, osobnost, role a sebepojem (Ivo et al., 2003).

Brubaker a Cooper (2000) kritizují nejednoznačnost, různorodost až protikladnost pojmu identita, jenž znemožňuje jeho použití jako analytického nástroje, který je však esenciální pro tvorbu vědeckých teorií. Teorie identity rozdělili na silné a slabé. Silné koncepty identity vycházejí z původního významu pojmu, kdy je zachována stejnost v čase a mezi osobami. S použitím termínu identita pro analytické účely, každodenní zkušenosti a

politické dění se pojí problematické předpoklady. Jedná se o presumpci, že identita je něco, co mají, měli by mít, nebo hledají všichni lidé nebo skupiny lidí. Další domněnkou je to, že lidé mohou mít identitu, aniž by si toho byli vědomi. Kolektivní identita je založena na silné příslušnosti ke skupině, přičemž existuje jasná hranice mezi vnitřkem a vnějškem (Brubaker & Cooper, 2000). Tyto předpoklady jsou současnou vědou kritizovány a výzkumníci zdůrazňují, že identita je teoretický konstrukt, kterým se označuje mnoho pozorovaných jevů (Výrost et al., 2019).

Od původního významu pojmu se vědomě oddálily slabé nebo měkké koncepce identity, které ji považují za něco, co se mění podle situace, času a místa. V současnosti jsou v teoretických diskusích o identitě více oblíbené, mají však své vlastní nedostatky. Naznačují spíše určitý postoj než analytický pojem, a proto Brubaker a Cooper (2000) navrhuji spíše termíny jako je identifikace, kategorizace, chápání sebe sama a vlastní sociální umístění.

Pojem identita se objevil i v symbolickém interakcionismu, ve kterém self bylo definováno jako stupňovitý systém internalizovaných rolí. Tyto role byly označovány jako identity. Dle Strykera (1968) je self mnohoaspektové a mnohovrstvé hierarchické uspořádání identit. Je klasifikováno dle výraznosti a významnosti. Významnost identity stanovuje rozsah, ve kterém se role shoduje s ideálním já. Stryker předpokládá vliv identity na chování v rolích a naopak. To, jak člověk vnímá své konání v rozličných okolnostech lze využít k vytvoření soudů o tom, kdo je.

2.2 Osobní a sociální identita

V předchozí podkapitole bylo napsáno, že identita se týká jak osob, tak i skupin. Mnoho autorů tedy rozděluje identitu na sociální a osobní a zabývají se jimi odděleně. Jedním z nich je i Fearon (1999), který vnímá, že identita má dva významy. Postuluje, že sociální identita referuje o sociální kategorii s určitou nálepkou, pravidly rozhodujícími o členství a charakteristickými vlastnostmi a atributy. Od příslušníků skupiny se očekává, že se budou chovat určitým způsobem a budou mít příznačné vlastnosti, mezi které náleží například morální principy, přesvědčení a fyzický vzhled, kterými se odlišují od jiných lidí.

Osobní identita je myšlena jako identita s distinktivní charakteristikou či charakteristikami. Je víceméně neměnným souborem vlastností, rysů a vnímání sebe sama

tvořícím bázi pro sebehodnocení a sebeúctu jedince. Zároveň je však propojená i se sociálním světem, jelikož uznání pochází z vnějšku (Fearon, 1999).

Této oblasti se věnoval také Tajfel (1981) se svojí teorií sociální identity (social identity theory, SIT). Sociální identita jedince je odvozená od poznání skupinového členství a hodnot skupiny, zatímco osobní identita je přesvědčení jedince o vlastních schopnostech, zručnosti atd. Oba pojmy mají afektivní i kognitivní komponentu, jež vstupuje do identity jedince.

Část vlastního vnímání sebe sama pochází ze skupiny, do které náleží. Jedinec nemá pouze jednu identitu, ale má jich několik podle toho, k jakým skupinám je přidružen. Člověk se může chovat jinak v různých sociálních kontextech podle skupiny, kterou může být například rodina, národnost, spolek příznivců sportovního klubu a mnoho dalších. Vnímá sebe sama jako součást skupiny, která se označuje jako ingroup. Lidé, se kterými se neidentifikuje, jsou outgroup. Tímto se formuje mentalita „my“ a „oni“. Rozlišení ingroup a outgroup předchází tři hlavní procesy. Na počátku tuto mentalitu způsobuje sociální kategorizace, ve které se snažíme tvorbou kategorií skupiny pochopit. Jako vodítko může sloužit například sociální třída a národnost. V procesu sociální identifikace přijmeme identitu a normy skupiny. Začneme se chovat stejně jako ostatní členové skupiny. S tímto členstvím je spojena určitá hodnota a emocionální význam. Poslední proces je sociální komparace, která nastává poté, co se kategorizujeme do určité skupiny a identifikujeme se s ní. Aby se uchovala sebeúcta, členové skupiny porovnávají sebe s ostatními skupinami. Hodnocení ingroup bývá pozitivní oproti outgroup, což pomáhá vysvětlit předsudky a diskriminaci. Znehodnocováním členů jiných skupin se zlepšuje postavení vlastní skupiny ve společnosti (Tajfel & Turner, 2004). Odpověď na otázku „Kdo jsem?“ tedy částečně ovlivňují lidé, které jedinec považuje za členy stejné skupiny, a zároveň sám působí na to, jak sebe vnímají ostatní.

V rámci této teorie byl proveden empirický výzkum, ve kterém byly osoby přidělovány do různých skupin na základě triviálních rozdílů. I v těchto podmínkách, kdy se porovnávali lidé, kteří mezi sebou neměli historii hostility či konfliktů, byli více nakloněni hodnotit členy vlastní skupiny příznivěji (Tajfel, 1981).

Identita se stala i kulturním jevem. Hodnota individuality, autentického já, vlastní jedinečnosti, nezávislosti a soběstačnosti je ceněna zejména v euroamerické kultuře (Danziger, 1997). V individualistických kulturách je konstrukce vlastního já více nezávislá

na sociálním prostředí než v kolektivistických kulturách některých zemí v Asii, které na člověka nahlíží jako na součást skupiny, pro kterou je důležitá společenská soudržnost a harmonie. Zájmy komunity či rodiny mají přednost před blahem jednotlivce (Markus & Kitayama, 1991).

2.3 Etnická identita

Etnická skupina v antropologické literatuře obecně určuje populaci, která se sama udržuje, sdílí fundamentální kulturní hodnoty a vytváří prostor pro komunikaci a interakci. Členové populace se mohou s ostatními příslušníky skupiny identifikovat, čímž tvoří soubor odlišující se od jiných seskupení (Naroll et al., 1964). Barth (1969) s tímto popisem nesohlasil a ve své koncepci konstatoval, že etnické skupiny se od sebe nemusí nutně lišit na základě kulturních znaků jako je území či jazyk. Kládí důraz na to, že etnicita je připisována a ohraničována členy i nečleny skupiny. Tyto hranice jsou vnímány jako sociální produkty proměnlivé v čase. Pro rozlišování vlastností skupin je možné použít téměř cokoli od biologických znaků jako je barva pokožky, umístění na mapě až po kulturu. Nejde však o samotné znaky, ale o to, jaký význam je jim připisován.

Na Bartha navazuje Eriksen (2012), který etnicitu pokládal za jednu ze sociálních identit, přičemž příslušnost ke skupině je závislá na situaci a na tom, s kým se jedinec identifikuje. V situaci, kdy různé skupiny nejsou ve vzájemném kontaktu a nerozlišuje se tak mezi ingroup a outgroup, etnicita neexistuje.

Etnická identita je definována jako příslušníka etnického společenství. Je tím prohlašováno členství a loajalita ke skupině, ke které jedinec patří svým původem podle svého úsudku a úsudku ostatních (Ivo et al., 2003). Na toto členství se dá pohlížet jako na předem dané, které vznikne samotným narozením jedince do určité společnosti, nebo jako na volbu jedince, přičemž toto rozhodnutí se může lišit tím, zda je to pro daného člověka významnou či nevýznamnou součástí identity (Bačová, 1996).

Podobně jako teorie sociální identity (Tajfel, 1981) vychází etnická identita z toho, že si jedinec internalizuje hodnoty, pravidla a vnímání světa určité skupiny. Podle Phinney a Ong (2007) má etnická identita mnoho aspektů. Identita se odvozuje od pocitu přináležení do skupiny a je konstruována postupně. Zároveň je dynamická, mění se v čase a v různých podmínkách. Vychází z příslušnosti k lidem se společným původem, dějinami, jazykem, kulturou a vzhledem.

Důležitou komponentou etnicity je historická kontinuita, která se odvozuje od předků a příbuzenstva a předává se potomkům. Proto může být etnicita definována i jako členství a loajalita ke skupině, ve které má jedinec stejné předky (Bačová, 1996). Jiné teorie na etnicitu nahlíží instrumentálně jako na vztahy znázorňující poměr sil mezi skupinami. Etnicita se následně stane nástrojem skupiny pro prosazení svých zájmů (Bacal Roi, 1991).

2.4 Bikulturní identita

Na otázku „kdo jsem“ se pokoušejí odpovědět i potomci migrantů po celém světě, kteří vyrůstají ve dvou kulturách. Tento jev je čím dál častější kvůli globalizaci, jež zasahuje do ekonomického vývoje, životního stylu a komunikace (Arnett, 2002). Za bikulturního nebo multikulturního jedince lze označit člověka vystaveného dvěma či více kulturám, které internalizuje (Hong et al., 2000; Lafromboise et al., 1993). Označení bikulturnosti vyjadřuje nejenom chování, jež je konzistentní v obou kulturách, ale zároveň musí být přítomna identifikace s oběma kulturami (Schwartz & Unger, 2010). Mezi bikulturní jedince se mohou řadit imigranti a jejich děti, uprchlíci, žadatelé o azyl, přistěhovalci, jedinci v mezikulturních vztazích a členové etnických menšin (Benet-Martínez & Hong, 2014). Spadá mezi ně i 1,5. a 2. generace příslušníků vietnamské menšiny v České republice, kterým je v této práci věnována pozornost, poněvadž jsou již od raného věku vystavováni jak kultuře svých rodičů, tak i hostitelské země.

Koncept bikulturalismu vychází z akulturačních teorií, které se primárně zaměřily na kulturní chování jako je jazyk, volba přátel a preference médií (Berry, 1997; Cabassa, 2003). Na základě této perspektivy jsou lidé považováni za bikulturní, pokud mluví jazykem minoritní i majoritní kultury a sledují média z obou kulturních kontextů (Schwartz & Unger, 2010). Jiní výzkumníci navrhli, že skutečný bikulturalismus vzniká syntézou vedoucí ke vzniku vlastní unikátní směsi. Bikulturní osoba volí aspekty těchto dvou kultur a integruje je do individualizované „kultury“, kterou nelze jednoduše redukovat na části (Lafromboise et al., 1993).

Lidé přicházející do nové země prochází procesem akulturace, během kterého se pokoušejí behaviorálně a psychologicky adaptovat na jinou kulturu (Berry et al., 2006). Ward et al. (2001) identifikovali tři hlavní oblasti lidského života, které se mění během akulturace: emoce, chování a kognice. Akulturace je procesem kulturních a psychologických změn, které jsou výsledkem setkání odlišných kultur. Za důsledek akulturace je považována

adaptace vypovídající o individuálním psychologickém a sociokulturním blahobytu (Sam & Berry, 2010).

Akulturační se obšírně zabýval Berry (1997). V jeho modelu akulturace jsou stanovené 2 faktory: (1) míra touhy či přání lidí si uchovat dědictví své kultury a identity a (2) míra touhy či přání lidí být v kontaktu s těmi mimo jejich skupinu a účastnit se každodenního života v majoritní společnosti. Tyto dva faktory vedou k různým preferencím akulturačních strategií, mezi něž patří asimilace, integrace, separace a marginalizace (Sam & Berry, 2010).

Strategii asimilace volí jedinci, kteří si nepřejí uchovat kulturní identitu a chtějí být v kontaktu s jinými kulturami. V některých případech adoptují kulturní hodnoty, normy a tradice nové společnosti. Strategie separace je volena, když jedinec považuje původní kulturu za velmi hodnotnou a vyhýbá se interakcím se členy nové společnosti. Strategii integrace, které se občas říká bikulturalismus, používají lidé, kteří se zajímají o uchování původní kultury a zároveň se chtějí účastnit každodenní interakce s ostatními skupinami. Pro strategii marginalizace je dominantní nezájem o původní kulturu často z důvodu nucené kulturní ztráty ale i lhostejnost k vytvoření vztahů se členy majoritní společnosti kvůli vyloučení a diskriminaci. Tyto akulturační strategie nejsou statické, ale mohou se měnit podle situačních faktorů (Sam & Berry, 2010).

Jak již bylo dříve zmíněno, adaptace je výsledkem akulturace. Může být psychologická a sociokulturní. Psychologická adaptace referuje o spokojenosti a celkové emoční a psychologické pohodě jedince. Sociokulturní adaptace značí, jak úspěšné bylo získání vhodných sociokulturních schopností, pomocí kterých je možné se vyhnout problémům s chováním, školním úspěchem a sociálními kompetencemi v nové společnosti (Ward et al., 2001). Pro zvládnutí života v obou kulturách je potřeba znalost hodnot a tradic, pozitivní postoj k oběma kulturám, víra ve schopnost žít v obou skupinách bez ztráty ani jedné z identit, jazyková kompetence, schopnost měnit svoji roli či chování na základě situace a pocit zakotvenosti v obou kulturách (Lafromboise et al., 1993).

Na první pohled se bikulturalismus čili integrace může zdát jako nejvíce adaptivní strategií akulturace. Vyznačuje způsobilost člověka pohybujícího se komfortně v obou kulturách, jenž využívá copingové strategie z obou kultur, a interaguje se členy majoritní společnosti i vlastní komunity (Chen et al., 2008). Tadmor et al. (2009) zjistili, že bikulturní osoby mají větší náhled na obě strany konfliktu a rozumí více perspektivám komplexního

sociálního problému než jedinci s jiným akulturačním přístupem. Nicméně Schwartz a Zamboanga (2008) tvrdí, že bikulturalismus je nejvíce adaptivní v bikulturním prostředí velkých měst s velkou populací imigrantů jako je New York, Paříž, Amsterdam a Sydney, kde z důvodu potřeby navigování v několika různých kulturách je bikulturnost výraznou výhodou. V monokulturních oblastech však může být bikulturnost nevýhodou, jelikož v některých situacích je adaptivnější strategií chovat se a myslet jako majoritní populace.

Byť je Berryho koncept integrace dvou kultur velmi přínosný, nedokáže popsat, jak lidé integrují a zachovávají obě kultury. Operacionalizoval bikulturalismus spíše jako uniformní konstrukt a nechal v potaz individuální varianty či způsob, jak se tato identita organizuje. Proto se zdá, že tradiční škály akulturace nejsou dostačující pro zachycení fundamentálních individuálních rozdílů ve zkušenosti a významech asociovaných s bikulturní identitou (Benet-Martínez & Haritatos, 2005).

Benet-Martínez a Haritatos (2005) se snažily prostřednictvím bikulturní identity vysvětlit situaci imigrantů mezi dvěma kulturními světy. Bikulturní jedinci čelí v každodenním životě výzvě vyjednávání mezi mnoha někdy i protichůdnými kulturními identitami a hodnotovými systémy. Pro doplnění výzkumů o bikulturalismu a porozumění procesů s nimi souvisejícími vytvořila Benet-Martínez a její kolegové teoretický rámec integrace bikulturní identity (bicultural identity integration, BII) vysvětlující, jak bikulturní jedinci kognitivně a emocionálně organizují svoji duální kulturní identitu. Integrace bikulturní identity je míra vnímané slučitelnosti a blízkosti mezi majoritní a minoritní kulturní orientací a identitou, závazek ke dvěma etnickým skupinám, sdílení jejich hodnot, postojů a pocit přináležení (Benet-Martínez et al., 2002; Benet-Martínez & Haritatos, 2005; Phinney & Devich-Navarro, 1997).

Bikulturalismus může být spojen s pocitem hrdosti, jedinečnosti a náležením do komunity a historie, ale zároveň i s konfliktem identity, hodnot a duálních očekávání (Benet-Martínez & Haritatos, 2005). Objevují se také implikace různých rasových stereotypů a nátlaku z komunit, které požadují loajalitu a určitý typ chování. Pro osoby identifikující se s několika kulturami je důležité vědět, jak zacházet s rozdílnými kulturními orientacemi, jež jsou často v opozici (Lafromboise et al., 1993).

Integrace bikulturní identity se skládá ze dvou komponent. První dimenzí je kulturní prolínání vs. odstup (cultural blendedness versus compartmentalization). Na jednom pólu je kulturní prolínání popisující pocit propojenosti kulturních identit, jež jsou komplementární

a překrývají se, zatímco na druhém pólu jsou identity oddělené. Tato komponenta souvisí zejména s myšlením a chováním. Druhou dimenzí reflektující prožívání je kulturní harmonie vs. kulturní konflikt (cultural harmony versus conflict) vyjadřující buď úroveň slučitelnosti kulturních identit nebo jejich střet. BII je založena na subjektivním pohledu bikulturního jedince (Benet-Martínez & Haritatos, 2005; Miramontez et al., 2008).

Pro osoby s vysokým skórem BII je jednoduché integrovat obě kultury do jejich každodenního života. Nevímají kultury jako opoziční nebo vzájemně se vylučující. Na druhé straně jedinci s nízkým skórem BII mají problém sloučit dvě kultury do jedné soudržné identity. Stále se identifikují s oběma kulturami, jsou však citliví na napětí mezi dvěma kulturními orientacemi, jejichž nekompatibilita je výsledkem interního konfliktu. Často pocítují nutnost si vybrat pouze jednu kulturu. Hlavní rozdíl mezi těmito dvěma typy bikulturní je jejich schopnost vytvářet a internalizovat integrovanou kulturní identitu (Benet-Martínez et al., 2002; Benet-Martínez & Haritatos, 2005).

Na počátku se integrace bikulturní identity měřila škálou Likertova typu BIIS-P (Bicultural Identity Integration Scale-Pilot Version) pouze na jedné dimenzi slučující kulturní prolínání a harmonii (Benet-Martínez et al., 2002). Byla nahrazena metodou BIIS-1 s 8 položkami měřícími dimenzi kulturního prolínání a dimenzi kulturní harmonie zvlášť (Benet-Martínez & Haritatos, 2005). Jelikož však reliabilita skóre nebyla ideální, byla vytvořena druhá verze této škály BIIS-2 se 17 položkami (Que Lam Huynh et al., 2018).

2.5 Utváření identity

Utváření identity se věnoval Erikson (2015) v rámci své teorie psychosociálního vývoje a ego identity. Během klíčových stádií života dochází k psychosociálním krizím, jež nás konfrontují s vývojovými úkoly, jejichž vyřešení je předpokladem harmonického vývoje v dalších etapách života. Formování identity považoval Erikson (1968) za vývojový úkol periody pozdní adolescence. Zdárné zvládnutí výzvy s sebou nese celoživotní význam a znamená získání pocitu vlastní individuálnosti, stability a celistvosti. V případě neúspěšné integrace identity vzniká difúzní identita projevující se odmítáním sebe samotného jako unikátního jedince.

Při ohraničování vlastní identity dochází k odmítnutí rolí, jež ohrožují možnou syntézu identity adolescenta. Je experimentováno s loajalitou, která může být potvrzena nebo změněna. Tato vyvíjející se konfigurace postupně integruje potřeby, preferované schopnosti,

významné identifikace, konzistentní role, úspěšné sublimace a efektivní obrany (Erikson, 2015).

Byť je utvoření identity hlavním vývojovým úkolem adolescence, proces zde není ukončen. Jednotlivá stádia jsou propojena a zvládnutí či nezvládnutí předchozích konfliktů ovlivňuje vývoj v dalších etapách (Erikson, 2002). V moderní teorii celoživotního vývoje navazujícího na epigenetický model Eriksona se nahlíží na identitu jako na proces, který začíná v adolescenci, ale pokračuje v dalších vývojových stádiích. Nejdůležitějšími faktory vývoje jsou motivy osobního seberozvoje a sebeutváření (Baltes, 1987; Ivo et al., 2003).

V pozdní adolescenci narůstá osobní perspektiva a potřeba akceptovat zodpovědnost za své chování a prožívání. Už se nejedná pouze o zařazení do určité skupiny nebo celku. Dochází ke střetu dospívajícího s nároky společnosti vyžadující regulaci chování podle norem, standardů a rituálů. Vztah jedince se společností je propojen se sociálním kontaktem a závazkem (Ivo et al., 2003).

Eriksonovo pojetí identity operacionalizoval Marcia (1980), jenž se zaměřil spíše na proces konsolidace identity v adolescenci a její stavy. V jeho práci byly použity pojmy explorační a závazek. Explorační vyjadřuje proces aktivního hledání, zkoušení a objevování závazku identity. Závazek znamená předsevzetí a akceptování zodpovědnosti za uskutečnění určitého plánu a záměru. Představuje dosažení stabilních hodnot v různých odvětvích života. Přítomnost či nepřítomnost explorační a závazku vede ke klasifikaci čtyř potencionálních stavů či stylů identity.

Rozptýlená identita (identity diffusion) nastává při současné nepřítomnosti explorační i závazku. Osoba je zaměřena na prožívání toho, co se děje nyní a nezabývá se budoucností. Mnohdy mění názory tak, aby byly v souladu s ostatními. Absence hledání a přijetí závazku je označena jako předčasně uzavřená identita (foreclosure). Jedinec má koherentní obraz sebe a světa bez potřeby aktivní snahy o změnu představy. Většinou se identifikuje s konkrétními vzory, normami a postoji. Stav moratoria označuje výskyt explorační a nepřítomnost závazků. Typická je otevřenost vůči novým zkušenostem, zkoušení rolí a rozvíjení různorodých zálib. Závazná rozhodnutí jsou odkládána. Jedinci procházejí krizí identity, kterou doprovází úzkost. Posledním stavem identity je dosažení identity (identity achievement), které nastává při aktivním hledání vlastního stanoviska a přijetí závazků. Objevují se pocity integrity, vlastní jedinečnosti, kontinuity a sounáležitosti. Žádnému ze

statusů identity nelze připsat pouze kladné či záporné označení, poněvadž každý z nich má svoji zdravou a patologickou variantu (Kroger, 2006; Marcia, 1980).

Na Marciovy myšlenky přímo navazuje Berzonsky (1988), jenž se od svého předchůdce lišil svým důrazem na proces sebedefinování. Berzonsky navrhnul tři sociálně-kognitivní strategie utváření identity. Osoby s normativní strategií sebedefinování si uvědomují sebe sama a hodnotí se podle reakce vnějšího sociálního světa bez potřeby verifikace pravdivosti. Nevyhledávají situace, které by mohly narušit jejich vnímání a sebehodnocení. Jedinci s informační strategií aktivně hledají nové informace rozšiřující vlastní zkušenosti, jelikož velký význam připisují autonomním cílům a očekávání. Dosavadní stav poznání je pro ně nedostatečný. Poslední strategií je vyhýbavý nebo difuzní styl sebedefinování. Lidé s tímto převládajícím stylem se neradi aktivně zabývají vymezením sebe sama. Jsou spíše reaktivní, aktivně nehledají a nepoznávají osobní identitu.

3 VIETNAMSKÁ MENŠINA V ČESKÉ REPUBLICĚ

V této kapitole je pozornost zaměřena na vietnamskou menšinu v České republice, jež je třetí největší minoritou v ČR po menšině ukrajinské a slovenské. Pro zjištění počtu vietnamských občanů na území České republiky je možné využít údaje sesbírané z procesu sčítání obyvatel. První svobodné sčítání lidu v roce 1991 zaznamenalo pouze 421 osob hlásící se k vietnamské národnosti. V roce 2001 se k vietnamskému státnímu občanství přihlásilo 18 210 lidí, v roce 2011 se počet obyvatel s vietnamským občanstvím navýšil na 52 612 (Český statistický úřad, 2023; Vláda České republiky, 2013). Od roku 2014 bylo umožněno zákonem o státním občanství České republiky nabývat dvojího občanství (Vláda České republiky, 2013). V roce 2021 bylo zaznamenáno 54 256 obyvatel s vietnamským občanstvím. Vidíme tedy rostoucí trend, následkem čehož vietnamskou menšinu nemůžeme opomíjet. Je však nutné podotknout, že osoby s dvojitým nebo vícenásobným občanstvím se v procesu sčítání lidí zařazovali do kategorie jednoho státního občanství podle pořadí Česká republika, jiný členský stát EU, jiná země v Evropě, jiná země mimo Evropu. Pokud tedy osoba měla v době šetření české i vietnamské státní občanství, započítalo se pouze české (Český statistický úřad, 2023). I přes data Českého statistického úřadu však není přesný počet obyvatel s vietnamským původem znám. Je to zejména z důvodu migrantů bez oprávnění k pobytu, jež nejsou do statistik zahrnuti, nebo jsou ve statistikách počítáni i ti, kteří se v České republice fyzicky nevyskytují (Freidingerová, 2014).

Cílem této kapitoly je představit historii vietnamské migrace do českých zemí, život vietnamské komunity v České republice a její motivace pro migraci, a popsat vietnamskou kulturu a hodnoty. V závěru kapitoly je vysvětleno dělení generačního statusu.

3.1 Vietnamská migrace do českých zemí

Za důležitý rok, který je spojený s migrací vietnamských občanů na území České republiky, je považován rok 1956, kdy byla postavena česko-vietnamská škola v Chrastavě, kam byli umístěni váleční sirotci a děti vietnamských vojáků (Černík et al., 2006). Téhož roku byla podepsána dohoda o vědecko-technické spolupráci mezi Československou republikou a Vietnamskou demokratickou republikou. Její součástí byla úmluva o odborné přípravě a

vzdělávání, jež byla motivována nepříznivou hospodářskou situací ve Vietnamu, která neumožňovala získání odborné kvalifikace vedoucí k nedostatku způsobilých pracovních sil. Následující roky z Vietnamu začali přijíždět učňové, dělníci a praktikanti, kteří měli být vyučeni zejména v oborech strojírenství, metalurgie a spotřebního průmyslu, přičemž se střídali v pravidelných turnusech. (Kocourek, 2002; Martínková, 2010; Vláda České republiky, 2013).

Po ukončení americko-vietnamského konfliktu a sjednocení Vietnamu v roce 1975 se zájem o migraci do zahraničí ještě zvětšil (Černík et al., 2006). V rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci do Československa přijížděli vietnamští studenti, praktikanti a dělníci od konce 70. let (Pechová, 2007). Pro Československo byli vietnamští pracovníci významnou pracovní silou v neatraktivních oborech, kde místní nechtěli být zaměstnání (Černík et al., 2006). Součástí jejich aktivit byla i jazyková příprava, která zahrnovala intenzivní kurz českého jazyka po příjezdu do Československa, podstoupení četných politických a bezpečnostních školení. Samostatný pohyb mimo podnik nebyl povolen a kontakty se členy majoritní společnosti nebyly podporovány (Brouček, 2016; Pechová, 2007). Tato opatření byla součástí plánu, jenž měl zajistit, aby se migranti se zvýšenou kvalifikací navrátili zpět do Vietnamu (Kocourek, 2002).

Vietnamská komunita se v Československu začala utvářet po Sametové revoluci v roce 1989, kdy se naskytla možnost usadit se a podnikat z důvodu změny politické a hospodářské situace (Vláda České republiky, 2013). Motivace se přesunula od získání vzdělání a kvalifikace k ekonomickému zisku. Migranti se snažili získat zejména finanční a materiální zdroje pro zlepšení vlastní životní úrovně a zajištění celé rodiny ve Vietnamu. Po stabilizaci socioekonomické situace vznikem České republiky v roce 1993 začali postupně přijíždět do země i další členové rodiny (Kušniráková et al., 2013). Tomuto předcházelo odstoupení Československa od vzájemných smluv s Vietnamem, v jehož důsledku mnoho vietnamských pracovníků ztratilo zaměstnání. Část se v této době vrátila do Vietnamu, jiní emigrovali do ostatních evropských zemí a část zůstala na území ČR. Po vzniku České a Slovenské Federativní Republiky (ČSFR) se vláda rozhodla finančně kompenzovat porušení smlouvy o zaměstnávání vietnamských pracovníků a hromadné posílání vietnamských občanů zpět do Vietnamu (Martínková, 2010).

Cesty do zahraničí byly podporovány vládou, jež na migraci nahlížela jako na ekonomicky výhodný způsob, jak přispět k dalšímu rozvoji ve Vietnamu. Účelem vycestování byl rozvoj kvalifikace migranta, zlepšení socioekonomického statusu, snížení

nezaměstnanosti ve Vietnamu a posílení mezinárodních vztahů (Krebs & Pechová, 2009; Pechová, 2007). Součástí této strategie byla i podpora vazeb na vlast, například prostřednictvím vietnamské státní televize VTV, která přes televizi a internet vysílala provládní kanál VTV 4 informující o dění ve Vietnamu i ve vietnamských komunitách v zahraničí. Úlohou tohoto komunikačního kanálu včetně rádia a jiných informačních portálů bylo také povzbuzovat lidi žijící ve Vietnamu ke zvážení cesty do zahraničí (Freidingerová, 2014).

Jedním z hlavních důvodů odchodu z Vietnamu je socioekonomická situace. Existuje mýtus o tom, že práce v zahraničí, zejména v západních státech, vede k životnímu štěstí a bohatství. Po druhé válce v Indočíně mezi Vietnamem a Spojenými státy americkými nastala bída a vyslání člena rodiny do ciziny se jevílo jako možnost, jak vyřešit zoufalou situaci. V zemi panovala vysoká nezaměstnanost a chudoba. Realita života v zahraničí však vůbec nedosahovala mýtu a představám o blahobytu, čehož si nebyli vědomi ani lidé ve Vietnamu, kteří byli ve spojení s těmi, kdo vycestovali. Důvodem často bývaly fotografie zobrazující rozdíl mezi životními úrovněmi, které byly příbuzným při návštěvě ve Vietnamu ukazovány. K dojmu bohatství přispívaly také přivezené dárky ze zahraničí a vyšší útraty během dovolené umožněné z důvodu výhodného převodu měny. Toto však nerefletovalo nákladnost života v cizině a tvrdou práci. Prezentování neúspěchu by však snížilo společenský status, který je ve Vietnamu důležitý a neovlivňuje pouze daného jedince, ale jeho celou rodinu. Proto obtíže života na západě nejsou mnohdy sdíleny s ostatními. Cesta do ČR je totiž velkou investicí, která musí vést k zabezpečení široké rodiny. Při nenaplnění tohoto očekávání může být jedinec konfrontován zklamáním či výčitkami ze strany rodiny a známých (Pechová, 2007).

Kromě ekonomických důvodů je odchod do zahraničí motivován přítomností příbuzenstva v dané zemi. Známý žijící v cizině bývá pro nově příchozího jistým zázemím a ochranou, kterou je rodina dle tradice povinna poskytnout. Dalším důvodem bývá také studijní zahraniční pobyt k získání dobrého vzdělání (Pechová, 2007). Na migrační rozhodování působí rostoucí socioekonomické rozdíly, inflace, růst populace i omezené možnosti získání kvalitního vzdělání a dobře finančně ohodnoceného zaměstnání (Freidingerová, 2014).

Migrace se postupem času stala dostupnější i lidem z ekonomicky slabších vrstev. Pracovníci pocházející z chudých a méně vzdělaných oblastí země, jejichž hlavní motivací je vydělat peníze, často využívají zprostředkovatelské agentury. Existují jak oficiální, tak i

neoficiální agentury. Tito zprostředkovatelé poskytují vietnamským migrantům zkreslené informace o práci a životních podmínkách, zejména slibují velké výdělky v České republice. Často tato služba stojí neúměrně vysokou cenu. Pracovníci jsou však i přes finanční zneužívání na zprostředkovatelích závislí a to z důvodu sociálních konexí a bariéry v jazyce (Krebs & Pechová, 2009). Pro zaplacení výdajů si například půjčují od příbuzných, známých a zadluží i dům (Pechová, 2007).

3.2 Život vietnamské komunity v České republice

V letech 1990–1992 došlo k ekonomické transformaci, jež umožnila členům vietnamské minority dlouhodobý pobyt v České republice a získání živnostenského listu. Tato hospodářská změna učinila možným zrod komunit ve velkých městech a v pohraničí. V Praze vzniklo centrum vietnamské menšiny s názvem Sapa v areálu bývalého masokombinátu v Písnici, které je lidově označováno jako „Malá Hanoj“. Sapa je centrem nejen obchodním, ale také správním, kulturním a mediálním. Nachází se zde sklady, prodejny, budovy pro komunitní sjezdy a slavnosti, redakce vietnamských časopisů, firmy poskytující tlumočení, restaurace, kasina, svatební agentury, mateřská školka a mnoho dalších (Hofírek et al., 2009; Martínková, 2010).

Na počátku si vietnamští obchodníci pronajímali především stánky na tržištích, počet obchodníků se ale začal snižovat vlivem restriktivních opatření českých úřadů omezující stánkový prodej, a proto se obchodníci přesunuli do kamenných obchodů se spotřebním zbožím, které jsou známé svojí dlouhou otevírací dobou (Martínková, 2010). Kromě prodeje se podnikání rozšířilo do oblasti nehtových studií, masážních salónů, čistíren a občerstvení (Pechová, 2007).

Pro Vietnamce žijící v České republice se občas užívá termín *Việt Xù* (Freidingerová, 2014; Martínková, 2010). Existuje také pojem *Việt Kiêu* označující Vietnamce žijící v zahraničí, tento pojem se však používá pouze v zahraniční literatuře (Freidingerová, 2014; Pechová, 2007).

Byť se vietnamská komunita v České republice etablovala a pevně usadila, není uvnitř zcela jednotná a vnitřně se stále diferencuje a dynamicky vyvíjí. Prvním faktorem vnitřní diference je rodina a rodinné vazby. Pokud má jedinec v České republice příbuzné, často se pravidelně navštěvují. Některé rodiny žijí pohromadě, což zvyšuje možnost vzájemné podpory a snižování nákladů. Zároveň však pro jiné rodiny není problém se po

čase osamostatnit a bydlet i na druhém konci republiky. Dalším faktorem je historicko-politicko-ekonomický kontext období příchodu a příslušnost k migrační kohortě neboli skupině lidí, kteří přišli ve stejném období. Příslušníci stejné migrační kohorty zejména v socialistickém období spolu dodnes udržují pevné vztahy. Význam má také příslušnost k migrační generaci, socioekonomický status a vzdělání, které ovlivňují vztahovou a komunikační bariéru. Specifickým faktorem je provincie původu, tento faktor však významně neovlivňuje vznik vazeb v rámci komunity, prostorové preference a sestěhování se poblíž sebe (Freidingerová, 2014).

Freidingerová (2014) vietnamskou komunitu v ČR rozděluje na (1) skupinu starousedlíků, (2) potomky vietnamských migrantů, (3) nově přichozí dospělé migranty s podskupinami (3a) dospělí rodinní příbuzní starousedlíků a (3b) noví pracovní migranti.

3.2.1 Starousedlíci

Základ komunity Việt Xù tvoří starousedlíci, kteří představují průkopníky vietnamské migrace do České republiky. Patří sem migranti jak doby socialismu tak z 90. let. Vytvořili a rozšiřovali specifickou niku maloobchodu, naučili se orientovat v českém systému a jednání s úřady. Komunita byla původně vnějšímu okolí uzavřená, začala se uvolňovat až s nástupem jejich potomků do českých škol a přesunem ze stánkového prodeje do kamenných obchodů, které umožňovaly vybudovat stálou klientelu. Většina starousedlíků má v České republice trvalý pobyt a dorozumí se česky, přičemž úroveň je závislá spíše na motivaci a individuálních schopnostech každého jedince než na délce pobytu (Freidingerová, 2014). Mnoho starousedlíků se neplánovalo v ČR usadit, ale jejich potomci studující v ČR, navyknutí na zcela jiné klima a změna ekonomické situace ve Vietnamu navrácení do rodné země ztížila (Kušniráková et al., 2013).

Existuje výrazný rozdíl mezi první a druhou skupinou starousedlíků lišící se dobou příjezdu do ČR. První skupina starousedlíků, jež přijela v období socialismu, byla relativně homogenní. Jednalo se o jedince v dospělosti na počátku jejich ekonomicky aktivního věku, kteří byli často svobodní a pocházeli z rodin s dobrými konexemi a finanční situací. V ČR si nemohli vybrat místo práce a pobytu a žili na dělnických ubytovnách či učňovských internátech, což částečně vedlo k izolaci od majoritní populace. Členové skupiny byli stále pospolu a oporu z kulturního šoku z nového prostředí hledali především ve vlastní skupině. Absence rodiny sdílené prožitky a emoce zintenzovňovala a často jsou tyto vztahy silné až dodnes (Freidingerová, 2014).

Do druhé skupiny, která přišla v 90. letech, patřili zejména rodinní příslušníci pracovních migrantů socialistického období a jedinci, kteří v Československu již dříve byli. Tato skupina byla izolována od majoritní společnosti ještě více než ta předchozí, jelikož získali podporu od rodiny a blízkých, kteří se již adaptovali na nové prostředí. (Freidingerová, 2014). Zároveň měli v plánu se navrátit za pár let zpět do Vietnamu, což zmenšilo jejich zájem o integraci do českého prostředí. Tato skupina často zažila pouze práci a soustředila se na výdělečnou činnost, jelikož snaha o to, co nejlépe zabezpečit vlastní rodinu, byla hlavním důvodem příjezdu do ČR (Brouček, 2003; Hofírek et al., 2009).

3.2.2 Potomci vietnamských migrantů

Potomci vietnamských migrantů se od svých rodičů velmi liší svojí integrací do majoritní společnosti. Mluví plynule českým jazykem z důvodu hojného trávení času v českém kulturním prostředí, ať už kvůli škole, přátelům či volnočasovým aktivitám. Někdy je znalost češtiny na úkor vietnamštiny (Freidingerová, 2014). Na adaptaci dětí mají vliv i české chůvy, jimž jsou do péče svěřeni potomci pracovně vytížených vietnamských rodičů. Tyto zpravidla starší ženy seznamují děti více s českým jazykem a kulturou (Sataryová, 2014; Souralová, 2012). Odlišná míra adaptace způsobená intenzivnějším kontaktem s majoritní společností a zvnitření českých hodnot může vést k tzv. akulturační mezeře (acculturation gap) (Ho, 2010). Větší přizpůsobení kultuře hostitelské země než vietnamským zvykům a tradicím pak může způsobovat mezigenerační konflikty (Boehnlein et al., 1995).

Rodiče za významnou hodnotu považují studium a mnoho z nich si přeje, aby jejich potomci pokračovali ve vzdělání na vysoké škole (Hofírek et al., 2009; Zhou & Bankston, 1994). V oblasti partnerských vztahů a budoucí rodiny mohou děti od svých rodičů pociťovat tlak na výběr partnera či partnerky stejného etnického původu. Jedním z důvodů je strach ze ztráty etnické identity u vnoučete (Hubertová, 2016).

Je také běžné, že děti vietnamských rodičů mají i české křestní jméno či přezdívku. Důvodem je usnadnění vyslovení jména pro české občany, pro které jsou vietnamská jména obtížně vyslovitelná. Obvykle je české jméno zvoleno na základě fonetické podoby např. Ha je Hanka, Hung je Honza, ale není to pravidlem (Martínková et al., 2011).

Občas se děti vietnamských rodičů žijící v ČR nazývají jako „čeští Vietnamci“ či „vietnamští Češi“ v závislosti na identifikaci s určitou kulturou (Kušniráková et al., 2013). Vznikl také pojem „banánové děti“, jenž je metaforou pro vietnamské děti, které od raného

věku vyrůstají v českém prostředí. Tyto děti se vzhledem podobají rodičům, avšak hodnotami a stylem života se přibližují spíše českým vrstevníkům (Černík et al., 2006; Martínková, 2010). Toto označení však může být považováno za nepřesné či hanlivé, jelikož implikuje úplné přijetí české kultury a upadající vztah k vietnamské kultuře (Martínková, 2010).

3.2.3 Nově příchozí dospělí migranti

Nově příchozí dospělí migranti přicházející do ČR od přelomu století po současnost mají velmi odlišné zkušenosti oproti starousedlíkům. V porovnání s nimi patří spíše mezi nízko-příjmové domácnosti. Horší ekonomická situace je způsobena kombinací zkreslené představy o životě v Evropě a nižší selektivitou migrace, jež umožnila vycestování i jedincům z vietnamského venkova s nízkou či žádnou kvalifikací. Mnohdy v této skupině chybí zájem o hlubší integraci a naučení českého jazyka, jelikož předpokládají brzký návrat do Vietnamu a aktivita v ČR je zaměřena pouze na ekonomický zisk. Absence znalostí jazyka je částečně umožněna přítomností již usedlých rodinných příslušníků a pevně zakotvenou vietnamskou komunitou, jež nabízí různé zprostředkovatelské služby (Freidingerová, 2014). Ve velkých komunitách jako je Sapa je možné zajistit veškeré potřeby díky těm, kteří žijí v zemi již déle a pomáhají nově příchozím (Brouček, 2003).

Zprostředkovatelské služby pomáhají vietnamským migrantům kompenzovat neznalost jazyka, informací a kulturních odlišností. Věnují se zařizování záležitostí na úřadech, poskytují informace o podnikatelském prostředí, překládají u návštěv u lékaře atd. Často figurují jako tlumočníci. Tyto zprostředkovatelské služby jsou tvořené firmami i jednotlivými živnostníky (Martínková, 2010). Zprostředkovatelský servis často poskytuje generace migrantů či migrantek, kteří v České republice pracovali či studovali před rokem 1989, jsou sociálně dobře začlenění a mají dostatek znalostí a zkušeností v oblasti českého práva, kultury a ekonomiky. Z důvodu hierarchie komunity a masového užívání služeb je velká část komunity na tomto systému závislá a pro dobře orientované starousedlíky je zprostředkování služeb výnosným zdrojem příjmů. Faktorem bývá také uzavřenost a vnitřní autonomní struktura velkotržnic, která umožňuje žít uvnitř ní bez potřeby vycházení ven. Mezi největší velkotržnice v Praze patří velkoobchod Sapa v Libuši a HKH v Malešicích. Další velkotržnice se nacházejí v Brně, Chebu a Ostravě (Martínková et al., 2011; Pechová, 2007).

3.3 Vietnamská kultura a hodnoty

Na vývoj Vietnamu měla velký vliv Čína, jež je s Vietnamem historicky úzce spjata. Z Číny se do Vietnamu dostaly myšlenky konfucianství a taoismu. Čínský mudrc Konfucius zformoval zásady a ideály, které dodnes můžeme vidět ve vietnamské kultuře ve formě tradic a společenských zvyků (Ičo, 2010). V souladu s konfucianskou tradicí je jednou z nejdříve ceněných hodnot vzdělání (Černík et al., 2006; Freidingerová, 2014). Na studium je nahlíženo jako na možnost, jak zlepšit socioekonomickou situaci celé rodiny. Kvůli jeho vysoké hodnotě se rodiče vietnamského původu nezdrahají do studia investovat, jelikož v něm vidí cestu, jak jejich potomek může mít lepší život než oni sami. Zvyšují si tím také pravděpodobnost, že se jejich děti o ně budou schopny v budoucnu starat. Investice je tedy dlouhodobá ve prospěch celé rodiny (Martínková et al., 2011; Nisbett, 2003; Suralová, 2015).

Ve vietnamské kultuře je důležitá rodina (Martínková, 2010). Tento pojem je chápán v českém prostředí jinak než ve vietnamském. Zatímco na západě je rodinou většinou myšlena nukleární rodina, ve Vietnamu nabývá významu rozvětvené rodiny zahrnující i vzdálené rodinné příslušníky (Müllerová, 1998; Nisbett, 2003). Součástí vietnamské duchovní kultury je kult předků, jenž je důkazem významnosti rodiny. Ve Vietnamu existuje víra v duchovní stránku člověka. Duše zesulé osoby nikdy neopustí rodinu, po smrti má stále své potřeby a zájmy, a pozůstalé rodině může pomáhat či škodit. Rodiny mívají často oltář předků, na který se předkládají obětiny jako je ovoce, rýže či jiná jídla, papírové peníze a další předměty k potěšení předků. Po určité době je možné obětiny zkonsumovat. Tento rituál má přinést prosperitu, ochranu a štěstí. Součástí oltáře je také miska naplněná kamínky či popelem z borovic, kam se zapichují vonné tyčinky. Většina Vietnamců jej uctívá i bez příslušnosti k náboženství (Ičo, 2010; Martínková et al., 2011). Významnou roli hraje lunární kalendář (âm lịch), jenž se používá současně s gregoriánským kalendářem (duong lịch). Pojí se s ním důležité dny jako je lunární Nový rok (Tết Nguyên Đán), svátek středu podzimu určený dětem (Tết Trung Thu) a uctění výročních dnů úmrtí rodinných příslušníků. Datum těchto svátků je určeno podle lunárního kalendáře (Brouček, 2003).

Vzájemným působením různých duchovních a filozofických směrů došlo k vývoji hierarchického systému, ve kterém je „já“ kolektivistické a svět je vnímán holisticky ve vztazích bez možnosti oddělitelnosti. Společenské vztahy jako celek jsou důležitější než jejich jednotlivé části (Nisbett, 2003). Mezi základní společenská pravidla je řazena

hierarchie. Otec je nadřazen synovi, muž je nadřazen ženě, starší je nadřazen mladšímu (Müllerová, 2004). Vietnamština oproti češtině reflektuje složitý systém sociálních vztahů. Zatímco v českém jazyce jedinec volí mezi tykáním a vykáním, ve vietnamském jazyce existuje mnohem více výrazů pro znázornění vztahů mezi lidmi a typ oslovení je volen na základě situace a vztahu mezi účastníky komunikace (Kocourek, 2002). Vodítkem pro volbu oslovení může být například věk (Černík et al., 2006). Vyšší autoritativní postavení mají lidé, kteří jsou vůči druhému účastníku komunikace starší, a je potřeba k nim přistupovat s úctou, poslušností a respektem. Zároveň však starší jedinci mají za úkol se o ty mladší starat a poskytovat jim ochranu (Freidingerová, 2014; Kocourek, 2001). Respekt se projevuje i tím, že se výše postavené osobě podávají předměty oběma rukama (Martínková et al., 2011). Hierarchie se projevuje i upřednostňováním synů oproti dcerám z důvodu jejich sociální, symbolické a ekonomické hodnoty. Vlivem konfucianismu je na syny nahlíženo jako na záruku kontinuity rodinné linie (Bélanger, 2002). Kultura je patriarchální, hlavou rodiny je tedy muž. Zároveň jsou rodiče ve stáří více odkázáni na své syny, jelikož dcery odcházejí do rodiny manžela (Hirschman & Loi, 1996).

Mezi významné duchovní systémy formující vietnamskou kulturu patří konfucianismus, taoismus a buddhismus (Černík et al., 2006). Tyto filozoficko-náboženské systémy postupoval také vietnamský animismus, totemismus a kult předků. Poté byl vytvořen synkretický systém známý pod názvem Trojí náboženství, který čerpá z těchto systémů a životních postojů (Müllerová, 2004). Určitý vliv má také hinduismus, islám, křesťanství a v současné době i mnohé evropsko-americké filozofie a politické nauky (Černík et al., 2006).

Rózycka-tran et al. (2017) posuzovali strukturu a hierarchii hodnot ve Vietnamu dle Schwartzovy teorie hodnot. Domnívali se, že opakované války o národní svobodu ovlivnily vietnamskou kulturu, a proto za použití metody PVQ nasbírali data ve 3 regionech Vietnamu na základě jejich geografické polohy: Ho Chi Minh na jihu, Hue ve středu země a Hanoi na severu. Bylo zjištěno, že mezi nejdůležitější hodnoty ve Vietnamu patří tradice, bezpečnost a konformita. Následovaly je hodnoty benevolence a universalismu. Uprostřed hierarchie byla samostatnost. Méně důležitými hodnotami bylo požitkářství, úspěch, moc a stimulace. Mezi třemi regiony byly nalezeny rozdíly. Pouze na severu Vietnamu byla benevolence preferovanou hodnotou. Ve středu Vietnamu nebyla tak signifikantní samostatnost. Lidé na Jihu přisuzovali větší hodnotu požitkářství, stimulaci, úspěchu a moci. Rózycka-tran et al. (2017) tyto výsledky interpretovali tak, že vietnamskému obyvatelstvu velmi záleží na

udržování kooperativních a podpůrných vztahů v souladu s tradicí, pomáhají lidem v blízkém okolí, méně se zabývají blahem cizinců a uspokojováním vlastních potřeb a tužeb.

Kulturní orientací vietnamského obyvatelstva v České republice se zabývala Hřebíčková (2020), jež zjistila, že druhá i jedenapůltá generace je více orientována na českou než na vietnamskou kulturu a mají lepší znalost českého jazyka než vietnamského jazyka. Tyto generace deklarují hrdost na zemi svého původu a je pro ně snadnější přizpůsobit své chování a každodenní praktiky než postoje.

Je nutné dodat, že ne všechna výše popsaná kulturní přesvědčení vystihují život vietnamských jedinců a do určité míry jsou touto charakteristikou zjednodušováni. Kulturní specifika se mohou lišit v částech Vietnamu, životem ve velkých městech či na venkově a i příslušníci vietnamské menšiny v ČR nemusí být všichni stejní (Kocourek, 2002). Nelze všechny členy vietnamské kultury považovat za lidi uctívající kult předků nebo používající lunární kalendář, není však na škodu o těchto kulturních aspektech vědět.

3.4 Generační status

V našem výzkumu pracujeme s pojmy 1,5. a 2. generace příslušníků vietnamské menšiny v České republice, a proto je zapotřebí toto rozdělení vysvětlit. Generační status je zpravidla určován na základě věku, délce pobytu a místě narození migrantů a jejich potomků. Nicméně vymezení generačního statusu není mezi odborníky jednotné (Gans, 1992). Do druhé generace patří děti, které se narodily v hostitelské zemi. Někteří autoři do této generace zahrnují i jedince, jež do nového prostředí přišli v dětském věku, jelikož sdílí mnoho zkušeností v oblasti jazyka a vývoje. Do jedenapůlté generace jsou řazeny děti, které přišly do nové země ve věku do 13 let, a vyrůstají na pomezí dvou kultur bez plného začlenění ani do jedné z nich (Zhou, 1997).

Tsai et al. (2000) rozlišili generace jiným způsobem. Do druhé generace zařadili potomky migrantů, kteří se narodili v hostitelské zemi a většinu svého života v ní i pobývají. Pod jedenapůltou generaci pak spadají migranti, kteří byli narozeni v zemi původu rodičů, ale do hostitelské země přišli ve věku do 12 let. První generace migrantů se narodila v zemi původu a do hostitelské země přišla ve věku 13 let a více. Věk 12 let byl zvolen s ohledem na vývojové aspekty, jelikož děti, které přicházejí do hostitelské země před tímto věkem, se snáze učí nový jazyk a mohou se snadněji integrovat do nového prostředí, poněvadž nemají ještě pevně zformovanou kulturní identitu.

Freidingerová (2014) ve své publikaci do jedenapůlté generace zařadila ty, kteří se narodili ve Vietnamu, do České republiky přišli ve věku 6 až 12 let a absolvovali zde první stupeň základního vzdělání. Za jedince druhé generace považovala potomky vietnamských migrantů, kteří se narodili na území České republiky nebo přicestovali do 5 let věku a prošli všemi třídami základního vzdělání v ČR. Do první generace se řadili migranti, kteří se narodili ve Vietnamu a do České republiky či Československa přišli jako dospělí či adolescenti.

V našem výzkumu vycházíme z generačního rozdělení Tsai et al. (2000), jelikož vnímáme důležitost českého jazykového prostředí a školy v procesu integrace bikulturní identity.

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

V této diplomové práci se zabýváme bikulturní identitou a hodnotami 1,5. a 2. generace příslušníků vietnamské menšiny žijících v České republice. Vietnamská minorita je v ČR třetí největší menšinou (Český statistický úřad, 2023), a proto ji nelze opomíjet. Specifickou zkušenost má zejména 1,5. a 2. generace příslušníků této menšiny, jelikož na tyto jedince působí dvě značně odlišné kultury. Z tohoto důvodu je můžeme označit za bikulturní. Výzkum integrace bikulturní identity je často spojován se studiem osobnosti, akulturačními strategiemi, akulturačního stresu, duševního zdraví, bilingvismu a kulturní orientací (Benet-Martínez & Haritatos, 2005; Chen et al., 2008; Cheng et al., 2006).

Kromě integrace bikulturní identity, jež vysvětluje, jak bikulturní jedinci organizují svojí duální kulturní identitu, nás také zajímá, jaké hodnoty považuje naše výzkumná populace za důležité, jelikož hodnoty mají hierarchii dle priorit či preferencí a slouží jako principy v životě jednotlivce a skupiny, evokují emoce, vědomě i nevědomě ovlivňují chování, vnímání a postoje (Schwartz & Sagiv, 1995). Hodnoty jsou zkoumány nejen na rovině jednotlivce ale i na úrovni kultur, přičemž reflektují symboly, rituály a normy sociálních institucí (Hofstede, 1980; Sagiv & Schwartz, 2007). Rózycka-Tran et al. (2017) při posuzování hierarchie hodnot ve Vietnamu na základě Schwartzovy teorie hodnot zjistili, že mezi nejdůležitější hodnoty ve Vietnamu se řadí tradice, bezpečnost a konformita. Poté byly hodnoty benevolence a universalismu, uprostřed hierarchie stála hodnota samostatnosti. Za méně důležité hodnoty byly označeny požitkářství, úspěch, moc a stimulace. Tato hierarchie hodnot byla zjištěna ve Vietnamu, v České republice však vlivem jiného kulturní prostředí mohou být uspořádány hodnoty jiným způsobem.

Pro zkoumání výzkumného problému byl zvolen kvantitativní design z důvodu snahy o doplnění již provedených kvalitativních výzkumů, jež byly zaměřeny na vývoj a utváření identity mladých vietnamských občanů v České republice (Hubertová, 2016; Sataryová, 2014). Cílem našeho výzkumu je popsat základní demografické a sociokulturní údaje o potomcích vietnamských rodičů žijících v ČR. Chtěli bychom zjistit, zda existuje rozdíl mezi druhou a jedenapůltou generací v míře integrace bikulturní identity a v preferenci hodnot. Rádi bychom také prozkoumali, jak se tyto dvě generace liší v úrovni znalosti českého a vietnamského jazyka, a zda jsou motivováni k dalšímu vzdělávání v obou jazycích.

4.1 Formulace hypotéz ke statistickému testování

Na základě teoretické části práce a výzkumných otázek bylo vytvořeno 8 statistických hypotéz:

- **H1:** Druhá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti jedenapůlté generaci skóruje průměrně výše na škále kulturní harmonie vs. konflikt integrace biculturní identity.
- **H2:** Druhá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti jedenapůlté generaci skóruje průměrně výše na škále kulturní prolínání vs. odstup integrace biculturní identity.
- **H3:** Druhá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti jedenapůlté generaci skóruje průměrně výše na škále autonomní hodnoty EVA.
- **H4:** Jedenapůltá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti druhé generaci skóruje průměrně výše na škále společenské hodnoty EVA.
- **H5:** Druhá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti jedenapůlté generaci skóruje průměrně výše na škále překročení sebe sama PVQ.
- **H6:** Jedenapůltá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti druhé generaci skóruje průměrně výše na škále posílení ega PVQ.
- **H7:** Druhá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti jedenapůlté generaci skóruje průměrně výše na škále otevřenost změně PVQ.
- **H8:** Jedenapůltá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti druhé generaci skóruje průměrně výše na škále konzervace PVQ.

5 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Pro zkoumání tématu bikulturní identity a hodnot 1,5. a 2. generace příslušníků vietnamské menšiny žijících v České republice byl zvolen kvantitativní výzkumný design za využití online dotazníkového šetření. Na začátku testové baterie byla úvodní strana, která potencionální respondenty seznamovala s účelem výzkumu. Bylo zde specifikováno, komu je testová baterie určena. Také zde byly informace o tom, že testová baterie je anonymní a její vyplnění je dobrovolné. Na konci stránky bylo poděkování za čas věnovaný vyplňování testové baterie a za ochotu se zapojit do výzkumu.

Po úvodní straně následovala část zaměřená na demografické a sociokulturní údaje o respondentovi, škála měřící integraci bikulturní identity a inventáře zaměřené na hodnoty. Na konci testové baterie bylo opět poděkování za účast na výzkumu a možnost napsat dotaz či komentář. Emailový kontaktní údaj na výzkumný tým byl napsán jak na úvodní straně, tak i v závěru testové baterie. Z etických důvodů nebyli účastníci studie nuceni do vyplnění žádné z položek a měli možnost testovou baterii kdykoliv ukončit.

5.1 Demografické a sociokulturní údaje o respondentovi

V první části testové baterie byla série otázek, jež byla zaměřena zjištění základních demografických a sociokulturních údajů o účastnících výzkumu, jelikož detailní deskripce našeho výzkumného souboru je vnímána za klíčovou pro hlubší pochopení problematiky. Do vybraných demografických údajů se řadí například pohlaví, věk, místo narození, počet let života v ČR, státní občanství, národnost, původ, nejvyšší dosažené vzdělání, obory vzdělání a ekonomický status. Do sociokulturních otázek spadají položky zaměřené na úroveň vietnamského i českého jazyka, preference jazyka v komunikaci se členy rodiny žijícími v ČR a vietnamskými vrstevníky či přáteli, počet vietnamských a českých kamarádů, české křestní jméno, znalost vietnamských a českých svátků atd.

Klasifikace úrovní jazykové dovednosti byla zvolena dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky, jenž poskytuje základ pro tvorbu jazykových sylabů a zkoušek v celé Evropě a snaží se překonat bariéry v komunikaci mezi odborníky v oboru jazyků (Ivanová, 2006).

Na položkách, které byly zaměřené na demografické a sociokulturní údaje, byla provedena pilotní studie, které se účastnilo 7 lidí. Na základě jejich zpětné vazby byly provedeny změny ve formulaci textu a opraveny gramatické chyby. Pilotní studií se kontrolovala také dostatečná srozumitelnost otázek a výroků. Finální verze se skládá ze 49 otázek vlastní konstrukce, jejichž plné znění je zahrnuto v přílohách této diplomové práce.

5.2 Bicultural Identity Integration Scale (BIIS)

Pro měření integrace bikulturní identity jsme použili Bicultural Identity Integration Scale (BIIS). Tato škála Likertova typu měří míru vnímané slučitelnosti a blízkosti mezi původní a novou etnickou identitou. BIIS je složena ze dvou dimenzí: kulturní harmonie vs. kulturní konflikt a kulturní prolínání vs. odstup. Tyto dimenze jsou na sobě nezávislé. Kulturní harmonie vyjadřuje slučitelnost etnických identit či jejich střet a je kognitivním aspektem bikulturní zkušenosti, zatímco kulturní prolínání je spíše afektivní komponentou vystihující pocit propojenosti etnických identit (Benet-Martínez & Haritatos, 2005).

Tato škála obsahuje 20 tvrzení. Respondenti jsou požádáni o vyjádření míry souhlasu či nesouhlasu s výpověďmi na uvedené stupnici. Úkolem je odpovědět na to, do jaké míry výpovědi charakterizují jejich zkušenost bikulturního jedince. Participanti odpovídají na každou z položek na pětibodové škále: 1 – vůbec nesouhlasím, 2 – spíše nesouhlasím, 3 – ani nesouhlasím ani souhlasím, 4 – spíše souhlasím, 5 – zcela souhlasím. Příkladem položky je například „*Je pro mne jednoduché sladit vietnamskou a českou kulturu.*“ nebo „*Cítím se být součástí kombinované kultury, která je směsí vietnamské a české kultury*“. Užitím škály získáme dílčí skóre pro již zmíněné dimenze (Huynh & Benet-Martínez, 2010).

Ve výzkumu byl použit český překlad metody BIIS vytvořený Hřebíčkovou (2022). Jedná se o překlad verze BIIS-2R (Huynh & Benet-Martínez, 2010). Škála integrace bikulturní identity prošla vývojem. Nejdříve byla integrace bikulturní identity měřena pilotní verzí škály BIIS-P (Benet-Martínez et al., 2002), nahradila ji BIIS-1 (Benet-Martínez & Haritatos, 2005), poté následovala BIIS-2R (Huynh & Benet-Martínez, 2010) a nakonec byla vytvořena druhá verze této škály BIIS-2 (Que Lam Huynh et al., 2018). Škála BIIS-2R byla pro výzkum zvolena z důvodu dostupnosti v českém překladu, obsahuje totožné položky, které se objevují i v BIIS-2, a oproti druhé verze této škály obsahuje navíc 3 položky. Reliabilita škály dimenze kulturní harmonie je 0,86, zatímco u dimenze kulturního prolínání je 0,81. Reliabilita byla testována na souboru 1049 multietnických bikulturních osob (Huynh & Benet-Martínez, 2010).

5.3 Portrait Values Questionnaire (PVQ-RR)

Pro zkoumání hodnot jsme použili revidovaný inventář Portrait Value Questionnaire (PVQ-RR), který vychází ze Schwartzovy rozšířené teorie hodnot (Schwartz et al., 2012). Tato revidovaná verze měří hodnoty na několika úrovních a obsahuje 57 položek. Na nejnižší úrovni je měřeno 19 hodnotových typů, mezi které patří sebekontrola v myšlení, sebekontrola v jednání, stimulace, požitkářství, úspěch, moc (dominance), moc (zdroje), prestiž, osobní bezpečnost, společenská bezpečnost, tradice, konformita (pravidla), interpersonální konformita, pokora, benevolence (spolehlivost), benevolence (péče), universalismus (zájem), universalismus (příroda), universalismus (tolerance). Každý z těchto hodnotových typů sytí 3 položky. Dále je možné sledovat i 10 původních hodnotových typů, které jsou v souladu s jejich rozšířenou verzí. Na nejvyšší úrovni lze měřit hodnoty vyššího řádu, do kterých patří otevřenost změně, konzervace, posílení ega a překročení sebe sama.

Inventář PVQ-RR obsahuje krátké slovní portréty různých lidí zastávajících jednotlivé hodnoty. Úkolem respondenta je si každý popis pozorně přečíst a popřemýšlet o tom, do jaké míry se mu popsaná osoba podobá. Popisy začínaly slovy „*Je pro něj/ni důležité...*“. Následně na šestibodové škále participant odpovídá u každého portrétu, jak moc se mu daná osoba podobá (1 – vůbec se mi nepodobá, 2 – nepodobá se mi, 3 – podobá se mi málo, 4 – podobá se mi trochu, 5 – podobá se mi a 6 – velmi se mi podobá). Existuje verze zvlášť pro muže a pro ženy. Ve výzkumu byl použit český překlad dotazníku vytvořený Hřebíčkovou (2008).

Pro posuzování stejných deseti typů hodnot byly vytvořeny dvě metody: Schwartz Value Survey (SVS) a Portrait Values Questionnaire (PVQ). PVQ bylo navrženo tak, aby bylo přístupné všem skupinám a je složeno z konkrétních výroků. SVS a PVQ se liší tím, zda hodnotové typy měří přímo či nepřímo (Schwartz et al., 2001).

Vnitřní konzistence hodnot vyššího řádu je v PVQ-RR měřena s reliabilitou nad 0,7, průměrná Cronbachova alfa 19 hodnotových typů je 0,7, pro 15 těchto hodnotových typů koeficient přesáhl 0,6. Pro 10 původních hodnotových typů je průměr vnitřní reliability 0,76, přičemž koeficient u 9 z 10 hodnotových typů přesáhl 0,6 (Schwartz et al., 2012).

5.4 Ethical Values Assessment (EVA Short)

Inventář Ethical Values Assessment (EVA) byl vytvořen autorkami Padilla-Walker a Jensen (2016) a je zaměřen na hodnocení etických hodnot. Na základě dosavadní literatury byly rozlišeny hodnoty autonomní, společenské a spirituální. Autonomní hodnoty vnímají osobu jako jednotlivce (Jensen, 1995). Týkají se osobních zájmů, blahobytu a práv. Společenské hodnoty se zaměřují na osoby jako na členy sociálních skupin. Příkladem sociální skupiny je rodina a společnost. Společenské hodnoty zahrnují povinnost vůči ostatním a respektování zájmů a zvyků skupiny. Spirituální hodnoty se zaměřují na osoby jako na duchovní nebo náboženské bytosti a zabývají se morálními zásadami, které zahrnují božské a přirozené zákony a duševní čistotu. Tyto kategorie hodnot se vyskytují v různých kulturách i věkových skupinách (Padilla-Walker & Jensen, 2016).

Existují 2 verze inventáře. Nejprve byla vyvinuta dlouhá forma EVA Long s 18 položkami. Následovala krátká verze EVA Short obsahující 12 položek, jež vycházejí z dlouhé verze. V inventáři se respondent setká s otázkou „*Jaké hodnoty považujete za důležité, podle kterých byste měl/a žít?*“, kterou následují různá tvrzení. Úkolem respondenta je odpovědět na pětibodové škále, do jaké míry se tvrzení shoduje s vlastní zkušeností (1 – vůbec není důležité, 2 – trochu důležité, 3 – středně důležité, 4 – velmi důležité a 5 – nejdůležitější). V krátké formě je každá hodnotová dimenze měřena 4 položkami (Padilla-Walker & Jensen, 2016).

V tomto výzkumu byl použit český překlad EVA Short vytvořený Považanovou a Dolejšem (2020), přičemž 4 položky měřící spirituální hodnoty byly vynechány, jelikož obsahují slova jako je zbožný život a boží zákony, které jsme vyhodnotili jako nevhodné pro naši výzkumnou populaci na základě rešerše. Byť křesťanství má ve Vietnamu své místo, použitím těchto položek by mohlo dojít ke zkreslení výsledků u lidí, kteří vyznávají např. východní náboženské směry. Celkově bylo tedy použito 8 položek.

Vnitřní konzistence škál kratší verze tohoto inventáře byla otestována na 1519 osobách žijících v USA. Cronbachova alfa dosahovala u škály autonomních hodnot 0,82, u škály společenských hodnot 0,74 a u škály spirituálních hodnot 0,94 (Padilla-Walker & Jensen, 2016).

6 SBĚR DAT A VÝZKUMNÝ SOUBOR

Metody popsané v předchozí kapitole byly převedeny do elektronické podoby. Sběr dat probíhal od října do listopadu roku 2022 přes online dotazníkový software Survio, který umožňuje testovou baterii vyplnit prostřednictvím počítače i mobilního zařízení. Pro sběr dat byly použity nepravděpodobnostní metody nezaručující reprezentativnost získaného výzkumného souboru. Konkrétně se jednalo o příležitostný výběr na základě dobrovolnosti a metodu sněhové koule, kdy byly přímo osloveny osoby spadající do výzkumné populace a byly požádány o další šíření dotazníku (Ferjenčík, 2010). Potencionální respondenti byli oslovováni přes sociální síť Facebook ve skupinách seskupující příslušníky vietnamské menšiny. Příspěvek o možnosti zapojit se do výzkumu byl sdílen i na osobním účtu výzkumného týmu na sociálních sítích Facebook a Instagram. Tato metoda sběru byla zvolena z důvodu obtížné dostupnosti cílové skupiny. Zároveň internetová forma umožňuje větší přístup k výzkumné populaci v různých částech České republiky, jednodušší sdílení a dostupnost testové baterie mezi potencionálními respondenty.

6.1 Populace

Výzkum této diplomové práce byl zaměřen na 1,5. a 2. generaci příslušníků vietnamské menšiny žijící v České republice. Jedná se o potomky vietnamských rodičů, kteří se přestěhovali do ČR. Tito jedinci se narodili v ČR nebo ve Vietnamu a do ČR se přestěhovali dříve, než dosáhli věku 13 let.

Aby byli respondenti zahrnuti do výzkumu, museli nejdříve splnit šest kritérií. (1) Účastník studie byl narozen v České republice nebo ve Vietnamu a v současnosti žije v České republice. (2) Pokud se účastník studie narodil ve Vietnamu, do České republiky se přestěhoval dříve, než dosáhnul věku 13 let. (3) Účastník studie odpovídá věkové hranici 18 let a více. (4) Účastník studie má státní občanství Vietnamu a/nebo České republiky. (5) Účastník studie má českou a/nebo vietnamskou národnost. (6) Oba rodiče účastníka studie pochází z Vietnamu.

Většina kritérií byla vytvořena z důvodu potřeby zajištění toho, aby respondent spadal do 1,5. nebo 2. generace příslušníků vietnamské menšiny žijící v ČR. Kritéria týkající se státního občanství a národnosti byla přidána, aby se ve výzkumném souboru neobjevili

vietnamští respondenti, kteří mají státní občanství či národnost jiné země, a měli by tudíž značně jinou zkušenost od ostatních účastníků výzkumu. Pro udržení homogenního souboru bylo zařazeno též kritérium vietnamského původu obou rodičů. Dolní hranice věku byla stanovena na základě Eriksonovy psychosociální teorie vývoje, kdy je období adolescence klíčové pro utvoření identity. Na konci adolescence by měl být jedinec schopen odpovědět na otázku „Kdo jsem?“ (Erikson, 2015).

V našem výzkumu vycházíme z generačního rozdělení Tsai et al. (2000). Do druhé generace řadíme potomky vietnamských rodičů, kteří se narodili v České republice a většinu svého života zde i pobývají. Pod jedenapůltou generaci spadají potomci vietnamských rodičů, kteří se narodili ve Vietnamu a do České republiky přišli ve věku do 12 let.

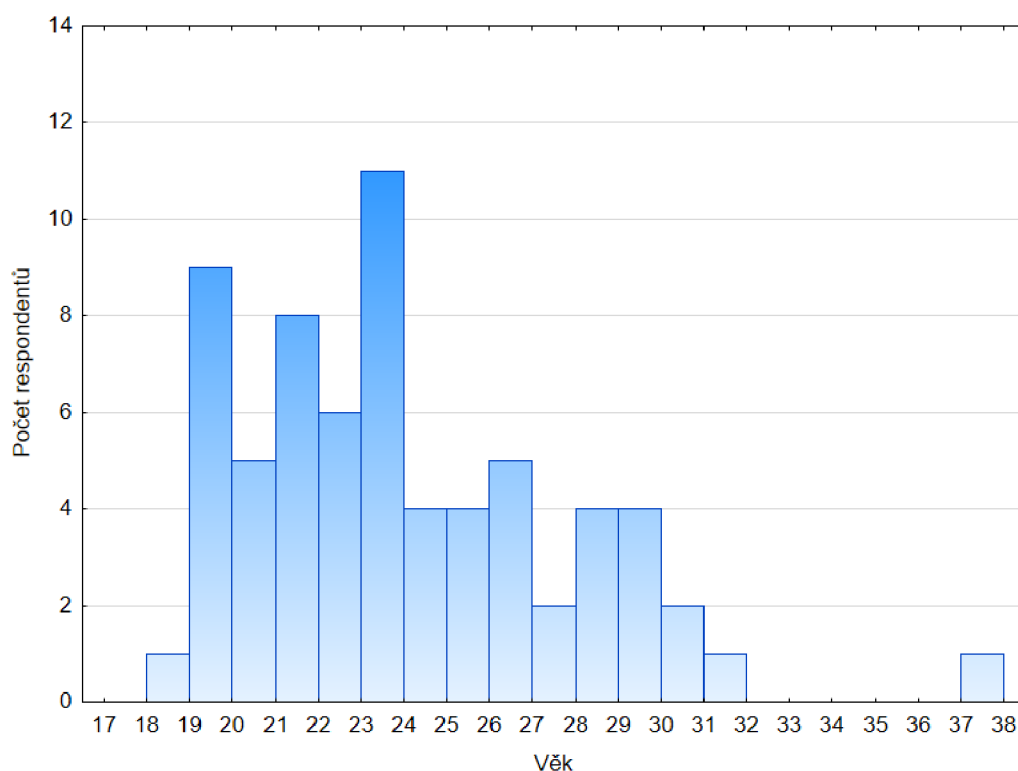
Velikost populace nedokážeme odhadnout. Menším vodítkem může být dotazníkové šetření Českého statistického úřadu (2023). Během sčítání lidu v roce 2021 bylo zaznamenáno 54 256 obyvatel s vietnamským občanstvím. Od roku 2014 je umožněno zákonem o státním občanství České republiky nabývat dvojího občanství (Vláda České republiky, 2013). Je však důležité vědět, že osoby s dvojím nebo vícenásobným občanstvím se v procesu sčítání lidí zařazovali do kategorie jednoho státního občanství podle pořadí Česká republika, jiný členský stát EU, jiná země v Evropě a jiná země mimo Evropu. Pokud tedy určitá osoba měla v době sčítání obyvatelstva české i vietnamské státní občanství, do statistik se započítalo pouze české státní občanství (Český statistický úřad, 2023). Zároveň z dat ČSÚ nelze zjistit, zda osoby spadají do první, jedenapůlté nebo druhé generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR, jelikož během sčítání lidu tento údaj nebyl rozlišen.

6.2 Výzkumný soubor a jeho charakteristiky

Celkově se do výzkumu zapojilo 76 respondentů. Z výzkumu bylo vyřazeno 9 osob. Konkrétně byli vyřazeni 3 respondenti, kteří nesplnili kritérium místa narození. Dva respondenti byli narozeni ve Slovenské republice a jeden respondent byl narozen v Německu. Dále byli vyřazeni 3 respondenti, kteří ukončili vyplňování dotazníku po zodpovězení několika prvních otázek. Odpovědi dalších 3 respondentů do analýzy nebyly zahrnuty kvůli tomu, že byly vynechány odpovědi u velkého množství položek např. v PVQ-RR a EVA Short odpověděli na méně než polovinu položek. Po těchto úpravách byla do této práce zahrnuta data od souboru 67 participantů.

Do 2. generace patří 49 lidí, do 1,5. generace se řadí 18 lidí. Státní občanství Vietnamu má 1 respondent, státní občanství České republiky má 15 respondentů a dvojí státní občanství České republiky a Vietnamu má 51 respondentů. Rodiče respondentů pochází zejména ze severní části Vietnamu, matek ze severu pochází 59, otců též 59. Z jižní části Vietnamu pochází 5 matek a 7 otců. Chybí 4 odpovědi týkající se původu rodičů.

Graf 1: Histogram věkového rozložení

V tabulce 1 jsou zobrazeny deskriptivní charakteristiky výzkumného souboru podle věku. Vidíme, že se výzkumu zúčastnilo o mnoho více žen ve srovnání s muži. Průměrný věk u obou pohlaví je přibližně stejný. V grafu 1 je zobrazeno věkové rozložení respondentů.

Tabulka 1: Deskriptivní charakteristiky souboru mužů a žen z hlediska věku

Skupina	Počet	Průměrný věk	Sm. odch.	Minimum	Maximum
Ženy	56	24,50	3,82	20	38
Muži	11	24,82	3,57	19	32
Celý soubor	67	24,55	3,75	19	38

V tabulce 2 můžeme vidět deskriptivní charakteristiku výzkumného souboru dle nejvyššího dosaženého vzdělání. Vysokoškolské vzdělání úspěšně podstoupilo 55 % respondentů. Pro žádného z probandů nebylo nejvyšším dosaženým vzděláním střední

vzdělání bez výučního listu a maturity, střední vzdělání s výučním listem a vyšší odborné vzdělání. Z toho označilo 24 respondentů za obor či obory vzdělání obchod, administrativu a právo, 19 lidí zvolilo obory umění a humanitní vědy včetně jazyků, 12 lidí reportovalo všeobecné vzdělání, 10 lidí studuje nebo studovalo společenské vědy, žurnalistiku a informační vědy, 8 lidí si vybralo obor přírodní vědy, matematiku a statistiku, 4 lidé zvolili obor informační a komunikační technologie, 3 lidé studují či studovali techniku, výrobu a stavebnictví a 3 účastníci označili za svůj obor vzdělání zdravotní a sociální péči. Obory vzdělání, výchova, zemědělství, lesnictví, rybářství, veterinářství a služby neoznačil žádný z participantů.

Tabulka 2: Deskriptivní charakteristiky z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání

Nejvyšší dosažené vzdělání	Počet	%
Základní vzdělání	1	1,49
Střední vzdělání s maturitou	27	40,30
Vysokoškolské – bakalářský program	22	32,84
Vysokoškolské – magisterský program	15	22,39
Vynechaná odpověď	2	2,99

V tabulce 3 jsou zobrazeny deskriptivní charakteristiky z hlediska ekonomického statusu respondentů. Žádný z účastníků výzkumu není nezaměstnaný, v invalidním důchodu, bez vlastního příjmu nebo má jiný vlastní zdroj příjmů, než bylo uvedeno (např. pronájem).

Tabulka 3: Deskriptivní charakteristiky z hlediska ekonomického statusu

Ekonomický status	Počet	%
Žák, student, učeň	30	44,78
Zaměstnanec, podnikatel, OSVČ, příp. pomáhající v rodinném podniku	32	47,76
Na mateřské nebo rodičovské dovolené	5	7,46

V tabulkách 4 a 5 jsou znázorněny deskriptivní charakteristiky z hlediska státního občanství a národnosti. Byť se ke dvojímu státnímu občanství České republiky a Vietnamu hlásí 76 % respondentů, procento respondentů hlásících se současně k vietnamské a české národnosti je nižší.

Tabulka 4: Deskriptivní charakteristiky z hlediska státního občanství

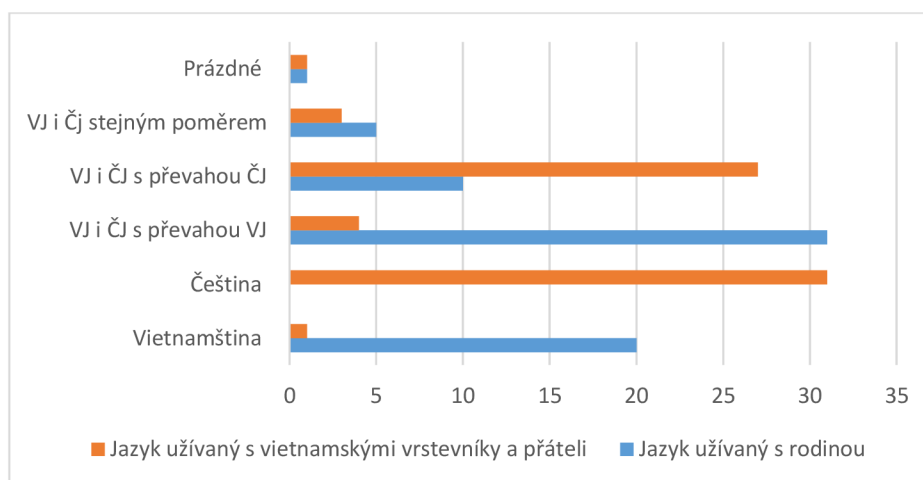
Státní občanství	Počet	%
Státní občanství Vietnamu	1	1,49
Státní občanství České republiky	15	22,39
Dvoji státní občanství ČR a Vietnamu	51	76,12

Rozdíl v procentech nalezneme také u státního občanství Vietnamu a vietnamské národnosti i u státního občanství České republiky a české národnosti. Jako svůj mateřský jazyk vnímá 49 respondentů češtinu i vietnamštinu, 9 participantů pouze češtinu a 9 probandů pouze vietnamštinu. České křestní jméno či přezdívku má 82 % respondentů.

Tabulka 5: Deskriptivní charakteristiky z hlediska národnosti

Národnost	Počet	%
Vietnamská	22	32,84
Česká	7	10,45
Vietnamská a česká	38	56,72

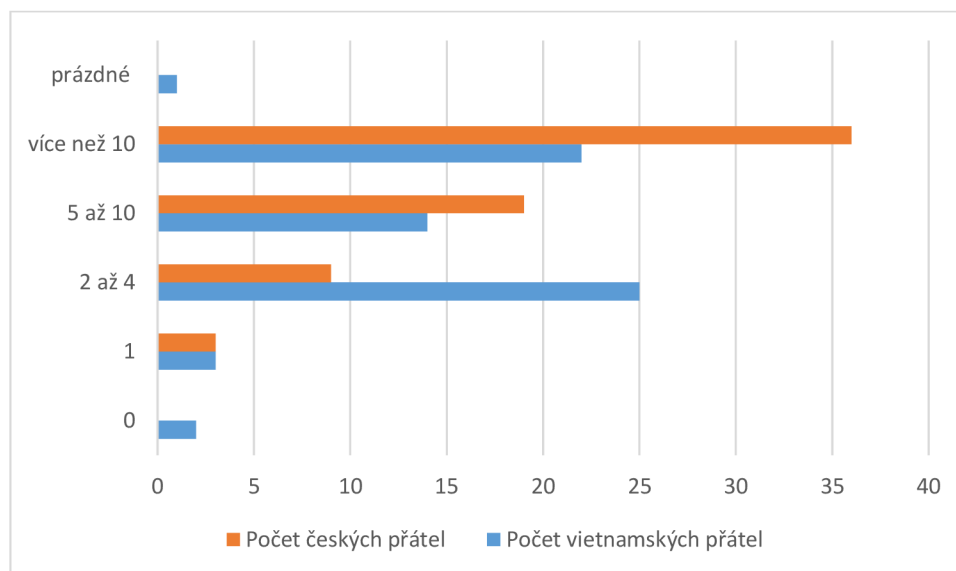
V hlavním městě Praha žije 31 účastníků studie, 8 probandů je z Karlovarského kraje, 7 participantů bydlí v Ústeckém kraji a 5 respondentů je ze Středočeského kraje. V Plzeňském, Jihomoravském, Olomouckém, Libereckém a Zlínském kraji a na Vysočině najdeme v každém po 2 respondentech. Nakonec 1 respondenta nalezneme v Moravskoslezském kraji a 1 probanda v Pardubickém kraji. Dva respondenti se rozhodli na tuto otázku neodpovědět.

Graf 2: Užívaný jazyk se členy rodiny a s vietnamskými vrstevní či přáteli žijící v ČR

Na grafu 2 je zobrazeno, jakým jazykem či jazyky respondenti mluví se členy svojí rodiny a s vietnamskými vrstevníky či přáteli žijícími v České republice. V komunikaci se

členy rodiny převahuje vietnamský jazyk, účastníci výzkumu s nimi nikdy nemluví pouze českým jazykem. V komunikaci s přáteli vidíme opak, častěji se užívá čeština. Na grafu 3 je znázorněno, kolik českých a vietnamských přátel respondenti mají.

Graf 3: Počet českých a vietnamských přátel

Na otázku, jaký mají respondenti vztah k náboženské víře, směru, církvi atd. odpovědělo 50 respondentů, že jsou bez náboženské víry, 9 probandů jsou věřící nehlásící se k žádné církvi či směru a 7 participantů je věřících hlásících se k římskokatolické církvi nebo buddhismu. Chybí údaj od jednoho účastníka výzkumu.

6.3 Etické hledisko a ochrana soukromí

Výzkum provedený v rámci této diplomové práce se řídil dle etických pravidel EFPA (2015). Všechny položky ve výzkumu byly nepovinné. Respondenti se mohli rozhodnout, zda na danou otázku odpoví či ne. V úvodním textu testové baterie byli seznámeni s tématem a záměrem výzkumného šetření, a zároveň byli informováni o tom, že testová baterie je anonymní a její vyplnění je dobrovolné

Účastníci mohli kdykoliv během výzkumu ukončit svoji účast. Nebyly získávány osobní údaje probandů, podle kterých by bylo možné dohledat konkrétního jedince. Kontaktní email na výzkumný tým byl uveden, jak v úvodním textu testové baterie, tak i na konci po dokončení vyplňování. V závěru testové baterie mohli respondenti zanechat komentář. Prostor pro komentář byl také pod příspěvkem na sociálních sítích nebo mohl být zaslán zprávou prostřednictvím Facebooku, kde byl příspěvek zveřejněn z osobního účtu

výzkumného týmu. V rámci dotazníkového šetření nedošlo ke klamání respondentů. Získaná data byla pouze pro výzkumné účely.

Respondenti před začátkem vyplňování testové baterie souhlasili se zpracováním (tím se rozumí zejména shromažďování, analyzování, uchovávání, třídění, zpracování a předávání) jejich osobních údajů dle nařízení Evropského parlamentu a Rady EU 2016/679 ze dne 27. dubna 2016, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů). Zároveň souhlasili s tím, že všechny uvedené údaje jsou poskytovány dobrovolně (Evropský parlament a Rada Evropské Unie, 2016).

7 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY

Veškerá získaná data byla zpracována prostřednictvím programů Microsoft Excel 2016, Statistica 13.4 a JASP 0.17. V BIIS byly převráceny reverzní položky a spočítány hrubé skóry pro dvě dimenze. V EVA Short jsme spočítali hrubé skóry pro dvě dimenze. Dimenze spirituálních hodnot nebyla ve výzkumu využita. U vynechaných odpovědí v BIIS a PVQ jsme provedli imputaci hodnotou aritmetického průměru ostatních položek, jež u konkrétního respondenta sytily danou dimenzi.

Pro analýzu inventáře PVQ-RR jsme postupovali podle instrukcí manuálu (Schwartz, nedat.). Zpočátku byla vypočítána průměrná hodnota položek pro 19 hodnotových škál. Dále jsme vypočítali individuální průměrné skóre všech 57 položek, kterou jsme nazvali MRAT. Následně jsme MRAT odečetli od 19 již vypočítaných hodnotových skóru. Tato úprava byla provedena, aby byly zachovány individuální rozdíly v rozptylech v případech, kdy by někteří respondenti diferencovali hodnoty ostřeji než ostatní probandi. Pokračovali jsme stejným postupem u 10 hodnotových škál z původní teorie. Průměrné skóry hodnot vyššího řádu byly spočítány součtem škál, které dle manuálu do těchto hodnot náleží.

V analýze kvality dotazníkových metod jsme se zaměřili na reliabilitu, která je důležitým aspektem při hodnocení dotazníků. Cronbachovy alfy a průměrné interkorelace jednotlivých škál jsou zaznamenány v tabulce 6.

V případě Bicultural Identity Integration Scale (BIIS) jsou rozlišeny 2 samostatné dimenze: kulturní harmonie vs. konflikt a kulturní prolínání vs. odstup. Cronbachova alfa pro dimenzi kulturní harmonie vs. kulturní konflikt je 0,84, tudíž vykazuje vysokou vnitřní konzistenci. Všechny položky této dimenze mají pozitivní příspěvek k reliabilitě, pokud by tedy některá z položek byla odstraněna, klesla by celková reliabilita škály. U dimenze kulturní prolínání vs. odstup je Cronbachova alfa nižší, dosahuje hodnoty 0,76, což však stále považujeme za uspokojivé. Položky 12 a 17 nemají pozitivní příspěvek k reliabilitě, a při jejich odstranění by reliabilita vzrostla na 0,77. Ač některé položky nemají pozitivní příspěvek k reliabilitě, rozhodli jsme se je pro vyhodnocení neodstraňovat pro zachování významu konstruktů vytvořeného původními autory. Při odstraňování položek by mohlo dojít k významovému posunu škál.

Inventář Ethical Values Assessment (EVA Short) se skládá z autonomních hodnot a společenských hodnot. Autonomní hodnoty dosahují Cronbachovy alfy 0,60. Ačkoli mají všechny položky pozitivní příspěvek k reliabilitě, celková reliabilita je relativně nízká. To je třeba zohlednit při interpretaci nesignifikantních vztahů s touto škálou, jelikož nízká reliabilita snižuje šanci na detekci existujících vztahů. Cronbachova alfa je u společenských hodnot 0,64. Položka 2 má negativní příspěvek k reliabilitě a při jejím odstranění by celková reliabilita vzrostla na 0,69.

Tabulka 6: Reliabilita použitých metod

Škála	Cronbachova alfa	Průměrná interkorelace
BII Kulturní harmonie vs. konflikt	0,84	0,33
BII Kulturní prolínání vs. odstup	0,76	0,27
EVA Autonomní hodnoty	0,61	0,28
EVA Společenské hodnoty	0,65	0,32
PVQ – Překročení sebe sama	0,86	0,30
PVQ – Posílení ega	0,84	0,37
PVQ – Otevřenost změně	0,86	0,34
PVQ – Konzervace	0,84	0,25
PVQ Samostatnost	0,78	0,39
PVQ Bezpečnost	0,67	0,24
PVQ Stimulace	0,72	0,48
PVQ Požitkářství	0,71	0,48
PVQ Úspěch	0,66	0,39
PVQ Moc	0,83	0,45
PVQ Konformita	0,73	0,31
PVQ Tradice	0,65	0,24
PVQ Benevolence	0,78	0,39
PVQ Universalismus	0,82	0,33

Inventář Portrait Values Questionnaire (PVQ-RR) je složen ze 14 částí. Jedná se o 4 hodnoty vyššího řádu zahrnující hodnoty překročení sebe sama, posílení ega, otevřenost změně. Zbytek tvoří 10 hodnot z původní teorie, do kterých patří samostatnost, bezpečnost, stimulace, požitkářství, úspěch, moc, konformita, tradice, benevolence a universalismus. V tabulce 6 můžeme opět vidět jejich reliabilitu. Všechny škály PVQ hodnot vyššího řádu vykazují vysokou vnitřní konzistenci. Cronbachova alfa je u všech minimálně 0,84.

Škály týkající se 10 hodnot z původní Schwartzovy teorie jsou téměř ve všech případech vyšší než 0,7. Výjimku tvoří škály bezpečnost (0,67), úspěch (0,66) a tradice (0,65). Ve škálách požitkářství, úspěch, moc, konformita, benevolence a universalismus mají

všechny položky pozitivní příspěvek k reliabilitě. Odstranění jakýchkoliv položek z těchto škál by vedlo ke snížení jejich reliability. U škály samostatnost má negativní příspěvek k reliabilitě položka 30, po jejímž odstranění by celková reliability vzrostla na 0,80. U škály bezpečnost by odstraněním položek 26 a 53 stoupla reliability na 0,73. K nepatrnému vzrůstu reliability na 0,73 u škály stimulace by vedlo vynechání položky 10. Negativní příspěvek na reliability mají ve škále tradice položky 7 a 54, po jejichž odstranění by Cronbachova alfa vzrostla na 0,77.

Při analýze dat nás zajímalo, zda existují rozdíly mezi generacemi. Počet respondentů v druhé generaci byl 49, zatímco 18 participantů spadalo do jedenapůlté generace. Nejdříve byly provedeny testy normality reziduálů a Levenův test shody směrodatných odchylek. Všechny analýzy však byly provedeny pomocí T-testů pro dva nezávislé výběry, byť byl místy předpoklad normality porušen, a to ze tří důvodů: (1) parametrické metody mají vyšší statistickou sílu, což je výhoda u menších vzorků, (2) parametrické metody jsou lépe interpretovatelné a jejich výsledky komunikovatelné, (3) ve všech případech byly srovnávány výsledky T-testu i s T-testem s Welchovou korekcí a Mann-Whitney U-testem. Pro žádný testovaný rozdíl neměla volba testu vliv na rozhodnutí o zamítnutí nulové hypotézy. Výsledky T-testů jsou znázorněny v tabulce 7.

Tabulka 7: Porovnání generací v BII, EVA a PVQ

Generace	1,5. gen		2. gen.		T-testy			
	M	SD	M	SD	t	df	p	Cohen d
BII Kult. harmonie vs. konflikt	3,13	0,82	2,98	0,69	0,77	65	0,446	0,21
BII Kult. prolínání vs. odstup	3,78	0,57	3,93	0,63	-0,83	65	0,407	-0,23
EVA Autonomní hodnoty	4,19	0,46	4,30	0,42	-0,90	65	0,37	-0,25
EVA Společenské hodnoty	3,58	0,71	3,86	0,56	-1,67	65	0,099	-0,46
PVQ – Překročení sebe sama	1,93	1,54	2,39	1,62	-1,03	65	0,306	-0,28
PVQ – Posílení ega	-2,14	2,02	-2,52	1,90	0,71	65	0,479	0,20
PVQ – Otevřenost změně	0,89	2,00	0,97	2,44	-0,13	65	0,901	-0,04
PVQ – Konzervace	-0,46	1,76	-0,48	1,97	0,02	65	0,982	0,01
PVQ Samostatnost	0,48	0,56	0,41	0,66	0,42	65	0,676	0,12
PVQ Stimulace	-0,03	0,78	0,03	0,80	-0,27	65	0,791	-0,07
PVQ Požitkářství	-0,05	0,87	0,12	0,83	-0,73	65	0,468	-0,20
PVQ Úspěch	0,10	0,77	-0,05	0,65	0,83	65	0,408	0,23
PVQ Moc	-1,12	0,88	-1,23	0,80	0,49	65	0,626	0,14
PVQ Bezpečnost	0,31	0,42	0,24	0,40	0,66	65	0,511	0,18
PVQ Konformita	-0,20	0,72	-0,13	0,52	-0,44	65	0,665	-0,12
PVQ Tradice	-0,44	0,77	-0,41	0,52	-0,14	65	0,886	-0,04
PVQ Benevolence	0,57	0,30	0,68	0,33	-1,15	65	0,256	-0,32
PVQ Universalismus	0,26	0,43	0,35	0,50	-0,62	65	0,536	-0,17

V žádné škále BIIS, EVA a PVQ nebyly mezi generacemi nalezeny signifikantní rozdíly. Jelikož v žádném z testovaných rozdílů na úrovni sumárních skóre nebyl signifikantní rozdíl mezi generacemi, byl exploračně otestován rozdíl pro jednotlivé položky BIIS, PVQ-RR a EVA Short. Ze všech testovaných rozdílů byl signifikantní pouze rozdíl v položce 57 v PVQ, který zní „Je pro něj důležité lidi přijímat, i když s nimi nesouhlasí.“, $t(65) = -2,48$, $p = 0,016$, $d = -0,69$. Tato položka sytí škálu universalismus. Pro příslušníky 2. generace vyšel průměr 4,39 se směrodatnou odchylkou 0,85, zatímco pro příslušníky 1,5. generace byl průměr 5,01 se směrodatnou odchylkou 0,93.

Kromě rozdílů mezi generacemi nás také zajímalo, jaké jsou průměrné skóre hodnot PVQ pro celý výzkumný soubor. Jsou zobrazeny v tabulce 8. Vyšších průměrných skóre dosahuje z hodnot vyššího řádu škála překročení sebe sama. Poté následuje otevřenost změně a konzervace. Nejnižší průměrné skóre je u posílení ega. Z 10 hodnot původní teorie jsou v celém výzkumném souboru považovány za nejdůležitější hodnoty benevolence, samostatnosti a universalismus. Důležitá je také hodnota bezpečnosti. Méně důležitými jsou hodnoty požitkářství, stimulace a úspěch, zatímco nejnižších průměrných skóre dosahuje konformita a tradice.

Tabulka 8: Průměrné skóre PVQ celého výzkumného souboru

PVQ škály	N	M	SD	Min	Max
PVQ – Překročení sebe sama	67	2,27	1,60	-1,39	5,86
PVQ – Posílení ega	67	-2,42	1,93	-7,46	1,74
PVQ – Otevřenost změně	67	0,95	2,31	-4,40	8,05
PVQ – Konzervace	67	-0,47	1,90	-6,32	4,54
PVQ Samostatnost	67	0,43	0,63	-0,99	2,07
PVQ Stimulace	67	0,02	0,79	-2,68	1,93
PVQ Požitkářství	67	0,08	0,84	-2,09	2,26
PVQ Úspěch	67	-0,01	0,68	-1,97	1,46
PVQ Moc	67	-1,20	0,82	-3,27	0,41
PVQ Bezpečnost	67	0,26	0,40	-0,90	1,18
PVQ Konformita	67	-0,15	0,58	-1,57	0,97
PVQ Tradice	67	-0,42	0,59	-1,69	1,02
PVQ Benevolence	67	0,65	0,33	-0,21	1,68
PVQ Universalismus	67	0,32	0,48	-0,59	1,49

Ve výzkumu byl použit také dotazník vlastní konstrukce zaměřený na získání demografických a sociokulturních údajů. Kromě použití položek tohoto dotazníku pro lepší deskripci souboru bylo zamýšleno využití položek měřících úroveň českého jazyka (ČJ) a vietnamského jazyka (VJ) a motivaci k dalšímu vzdělávání v obou jazycích pro konstrukci

čtyřdimenzionálního nástroje, který by tyto aspekty měřil, neboť je jazyk jedním z hlavních kulturních atributů (Kramsch, 2014).

Po provedení explorační faktorové analýzy jazykových položek byla zjištěna stejná struktura jako byla ta zamýšlená. Paralelní analýza navrhla jako nejlepší čtyřfaktorovou strukturu. Poté byla provedena explorační faktorová analýza pro jazykové položky s předpokladem 4 faktorů se šikmou rotací typu oblim. Položky spadaly do zamýšlených faktorů, tedy Úroveň vietnamštiny, Úroveň češtiny, Motivace k dalšímu učení se vietnamštině a Motivace k dalšímu učení se češtině.

Tabulka 9: Výpočet faktorových nábojů jazykových položek

	Úroveň VJ	Motivace ke vzdělávání v ČJ	Motivace ke vzdělávání ve VJ	Úroveň ČJ	Jedinečnost
VJ Úroveň mluvení	0.920				0.148
VJ Úroveň čtení	0.917				0.101
VJ Úroveň psaní	0.898				0.164
VJ Úroveň poslechu	0.882				0.254
ČJ Chce zlepšit čtení		0.955			0.098
ČJ Chce zlepšit psaní		0.921			0.140
ČJ Chce zlepšit mluvení		0.860			0.241
ČJ Chce zlepšit poslech		0.812			0.316
VJ Chce zlepšit psaní			0.977		0.068
VJ Chce zlepšit mluvení			0.957		0.106
VJ Chce zlepšit čtení			0.835		0.234
VJ Chce zlepšit poslech			0.698		0.429
ČJ Úroveň psaní				1.007	-0.010
ČJ Úroveň čtení				0.826	0.306
ČJ Úroveň mluvení				0.752	0.423
ČJ Úroveň poslechu				0.534	0.694

Pro další ověření této struktury byla provedena konfirmační faktorová analýza. U prvního modelu nedošlo ke konvergenci nejspíše z důvodu multikolinearity položek ve faktoru Úroveň českého jazyka. Po odstranění položek sytící úroveň psaní českého jazyka model zkonvergoval. Všechny standardizované faktorové náboje byly vyšší než 0,4, položky se tedy uspokojivě asociují s předpokládanými faktory. Celkové RMSEA modelu bylo 0,10, což je více než standardně používaná vrchní požadovaná hladina 0,05. Rozdíl však není příliš vysoký. V modelu se nachází vysoce korelované položky a dochází k reziduální kovarianci, kterou model nepředpokládá.

Tabulka 10: Konfirmační faktorová analýza v dotazníku vlastní konstrukce

Faktor	Indikátor	Symbol	Estimate	Std. Chyba	p	Std. Est. (all)
Úroveň VJ	VJ Úroveň poslechu	λ_{11}	1,04	0,13	< 0,001	0,8
	VJ Úroveň mluvení	λ_{12}	1,22	0,14	< 0,001	0,9
	VJ Úroveň čtení	λ_{13}	1,50	0,15	< 0,001	1,0
	VJ Úroveň psaní	λ_{14}	1,44	0,15	< 0,001	0,9
Motivace VJ	VJ Chce zlepšit poslech	λ_{21}	0,25	0,04	< 0,001	0,7
	VJ Chce zlepšit mluvení	λ_{22}	0,25	0,03	< 0,001	0,9
	VJ Chce zlepšit čtení	λ_{23}	0,25	0,03	< 0,001	0,9
	VJ Chce zlepšit psaní	λ_{24}	0,25	0,02	< 0,001	1,0
Úroveň ČJ	ČJ Úroveň poslechu	λ_{31}	0,24	0,07	< 0,001	0,5
	ČJ Úroveň mluvení	λ_{32}	0,39	0,08	< 0,001	0,8
	ČJ Úroveň čtení	λ_{33}	0,48	0,09	< 0,001	0,8
Motivace ČJ	ČJ Chce zlepšit poslech	λ_{41}	0,39	0,05	< 0,001	0,8
	ČJ Chce zlepšit mluvení	λ_{42}	0,42	0,05	< 0,001	0,9
	ČJ Chce zlepšit čtení	λ_{43}	0,47	0,05	< 0,001	1,0
	ČJ Chce zlepšit psaní	λ_{44}	0,40	0,05	< 0,001	0,9

Ze subškál týkajících se jazykové úrovně českého a vietnamského jazyka a motivace k dalšímu vzdělávání v obou jazycích byly vytvořeny sumární skóre, pro které byly vypočítány rozdíly mezi druhou a jedenapůltou generací pomocí Studentova T-testu. Jsou znázorněny v tabulce 11.

Tabulka 11: Rozdíly mezi generacemi v jazykové úrovni a motivaci dalšího učení

Generace	1,5. gen		2. gen.		T-testy			
	M	SD	M	SD	t	df	p	Cohen's d
VJ Úroveň	4,31	1,20	2,93	1,20	4,074	63	< 0,001	1,150
ČJ Úroveň	5,61	0,63	5,76	0,50	-1,013	65	0,315	-0,279
VJ Motivace	0,76	0,38	0,97	0,15	-3,136	61	0,003	-0,875
ČJ Motivace	0,63	0,47	0,64	0,44	-0,108	63	0,915	-0,030
Motivace ČJ vs. VJ	-0,14	0,68	-0,34	0,43	1,412	59	0,163	0,396
Úroveň ČJ vs. VJ	1,31	1,32	2,82	1,24	-4,254	63	< 0,001	-1,201

Vyšší průměrné skóre v úrovni vietnamského jazyka má jedenapůltá generace a zároveň je tato skupina méně motivována k dalšímu vzdělávání ve vietnamštině. Druhá generace je oproti jedenapůlté více motivována k dalšímu rozvíjení znalostí vietnamského jazyka. Obě generace dosahují vyšších průměrných skóre u úrovně českého jazyka oproti vietnamskému jazyku. Po vypočítání rozdílu mezi úrovněmi jazyků a motivací k dalšímu vzdělávání v obou jazycích bylo zjištěno, že se signifikantně liší pouze ukazatel úrovně jazyka. Druhá generace následně vykazuje vyšší úroveň VJ než jedenapůltá, byť

v samostatném hodnocení úrovně vietnamského jazyka mají vyšší úroveň než druhá generace.

7.1 Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz

Pro ověření výsledků statistických hypotéz jsme zvolili parametrickou metodu T-test pro dva nezávislé výběry.

H1: Druhá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti jedenapůlté generaci skóruje průměrně výše na škále kulturní harmonie vs. konflikt integrace bikulturní identity.

Hypotézu 1 nepřijímáme: $t(65) = 0,767$, $p = 0,446$, $d = 0,211$

H2: Druhá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti jedenapůlté generaci skóruje průměrně výše na škále kulturní prolínání vs. odstup integrace bikulturní identity.

Hypotézu 2 nepřijímáme: $t(65) = -0,834$, $p = 0,407$, $d = -0,230$

H3: Druhá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti jedenapůlté generaci skóruje průměrně výše na škále autonomní hodnoty EVA.

Hypotézu 3 nepřijímáme: $t(65) = -0,902$, $p = 0,370$, $d = -0,249$

H4: Jedenapůltá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti druhé generaci skóruje průměrně výše na škále společenské hodnoty EVA.

Hypotézu 4 nepřijímáme: $t(65) = -1,674$, $p = 0,099$, $d = -0,461$

H5: Druhá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti jedenapůlté generaci skóruje průměrně výše na škále překročení sebe sama PVQ.

Hypotézu 5 nepřijímáme: $t(65) = -1,031$, $p = 0,306$, $d = -0,284$

H6: Jedenapůltá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti druhé generaci skóruje průměrně výše na škále posílení ega PVQ.

Hypotézu 6 nepřijímáme: $t(65) = 0,712$, $p = 0,479$, $d = 0,196$

H7: Druhá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti jedenapůlté generaci skóruje průměrně výše na škále otevřenost změně PVQ.

Hypotézu 7 nepřijímáme: $t(65) = -0,125$, $p = 0,901$, $d = -0,035$

H8: Jedenapůltá generace příslušníků vietnamské menšiny v ČR oproti druhé generaci skóruje průměrně výše na škále konzervace PVQ.

Hypotézu 8 nepřijímáme: $t(65) = 0,023$, $p = 0,982$, $d = 0,006$

8 DISKUZE

V této kapitole se zabýváme výsledky našeho výzkumu zaměřeného na bikulturní identitu a hodnoty 1,5. a 2. generace příslušníků vietnamské menšiny žijících v České republice. Ve výzkumu jsme se snažili zjistit, zda existuje rozdíl v míře integrace bikulturní identity a v preferenci hodnot mezi generacemi potomků vietnamských rodičů. Tento předpoklad byl založen na tom, že jedenapůltá generace část svého života prožila i ve Vietnamu a mohla si tak udržet více kulturních tradic a hodnot ve srovnání s druhou generací, která vyrůstala v západní zemi. Nicméně analýza dat nám ukázala, že mezi těmito dvěma generacemi není signifikantní rozdíl jak v integraci bikulturní identity, tak i v hodnotách. Tyto výsledky tedy naznačují, že i když se jedna skupina narodila ve Vietnamu a do českého prostředí přišla ve věku do 12 let a druhá skupina se v České republice narodila, příliš se neliší v integraci bikulturní identity a v hodnotách.

V rámci našeho výzkumu jsme se nezaměřili pouze na rozdíly mezi generacemi, ale také jsme se zajímali o hierarchii hodnot celého výzkumného souboru. Zjistili jsme, že nejvyšší průměrné skóre u hodnot vyššího řádu se týkají překročení sebe sama. Následují hodnoty otevřenosti změně a konzervace. Naopak nejnižší průměrné skóre bylo dosaženo u hodnot, které se týkají posílení ega. Z deseti hodnot původní teorie jsou v celém výzkumném souboru za nejdůležitější považovány hodnoty benevolence, samostatnost a universalismus. Důležitá je také hodnota bezpečnosti. Mezi méně důležité hodnoty se řadí požitkářství, stimulace a úspěch, zatímco nejméně důležité jsou hodnoty konformita a tradice.

Můžeme zde pozorovat to, že vietnamská populace, jež od dětství vyrůstá v českém kulturním prostředí, má jiné uspořádání hodnot než vietnamská populace žijící po celý život ve Vietnamu. Na základě Schwartzovy teorie hodnot Rózycka-Tran et al. (2017) zkoumali ve Vietnamu hierarchii hodnot. Z jejich výzkumu vyplynulo, že nejdůležitějšími hodnotami ve Vietnamu jsou tradice, bezpečnost a konformita. Následují hodnoty benevolence a universalismu a uprostřed hierarchie hodnot stojí hodnota samostatnosti. Za méně důležité jsou považovány hodnoty požitkářství, úspěch, moc a stimulace. Vidíme tedy, že zatímco Vietnamu je největší důraz na tradici a konformitu, příslušníci vietnamské menšiny v ČR tyto hodnoty považují za nejméně důležité a preferují spíše benevolenci, samostatnost a universalismus. Tento rozdíl může být způsoben tím, že vlivem vyrůstání ve společnosti,

kteřá tolik neklade důraz na vnímání jedince jako součástí sociálního celku a umožňuje tak větší individuálnost. Zároveň vliv rodičů, kteří mohou považovat udržování tradice a konformity za důležité, se může s věkem jejich dětí snižovat z důvodu procesu osamostatnění. Podporování a pomáhání ostatním je považováno za významné ve Vietnamu i v České republice. Domníváme se, že faktorem může být vedení rodičů k vzájemné pomoci, ale také to, že náš výzkumný soubor patří do národností menšiny, která vede k potřebě si navzájem pomáhat. Za méně důležité hodnoty jak u dětí v ČR i ve Vietnamu je považováno požitkářství, stimulace a úspěch. Ve Vietnamu se několikrát odehrály boje o nezávislost, které uvrhly zemi do stavu chudoby a nedostatku kvalifikovaných pracovních sil (Černík et al., 2006). Pozornost tedy musela být zaměřena jiným než hédonistickým směrem. Byť je situace v České republice jiná, i zde musí jedinci vietnamského původu bojovat o své místo ve společnosti, a proto si nejspíše nemohou tolik svévoleně užívat života.

Byť jsme nenašli rozdíl mezi generacemi v souvislosti s biculturní identitou a hodnotami, dozvěděli jsme se, že jedenapůltá a druhá generace se liší v úrovni ovládnání vietnamského jazyka a motivaci k dalšímu jeho rozvíjení. Jedenapůltá generace dosahuje vyšších průměrných skóřů v úrovni znalosti vietnamského jazyka, což může být důsledkem toho, že určitou část života tito jedinci žili ve Vietnamu, kde se vietnamský jazyk běžně užívá v každodenních situacích. Na druhou stranu je druhá generace motivovanější k dalšímu rozvíjení svých znalostí vietnamského jazyka, což může souviset s jejich snahou udržet si kontakt se svými kořeny, kulturou a etnickou identitou (Hřebíčková, 2020). Jedenapůltá generace má nižší motivaci se dál rozvíjet ve vietnamském jazyce, což je nejspíše způsobeno tím, že již dosáhla vysoké úrovně znalosti a zároveň pro ně může být více důležitá adaptace na nové prostředí a integrace do české společnosti. Obě generace však reportují vyšší úroveň českého jazyka oproti vietnamskému jazyku, zejména se to však týká druhé generace. To může být způsobeno tím, že znalost češtiny je praktickým nástrojem pro komunikaci a integraci v české společnosti.

V našem výzkumném souboru má také 55 % respondentů úspěšně dokončené vysokoškolské vzdělání. Vysoká úroveň vzdělání respondentů může být důsledkem důrazu na vzdělání ve vietnamské kultuře a snahu rodičů vést své děti ke studiu, jelikož je to vnímána jako možnost, jak zlepšit socioekonomickou situaci nejen sebe jako jednotlivce, ale celou rodinu. Míra vzdělání může mít také vliv na úspěšnost integrace do majoritní společnosti.

Za jeden z limitů práce považujeme velikost našeho výzkumného souboru, který mohl způsobit, že některé nesignifikantní výsledky na úrovni vzorku mohou existovat na úrovni výzkumné populace, ale byly by zachyceny jen na větším výzkumném souboru nebo s nástroji s vyšší reliabilitou.

I přes vynaložení úsilí o oslovení co největšího počtu respondentů skrz metodu snowball a skupiny sdružující vietnamskou mládež mohlo být dalším krokem pro oslovení počtu respondentů navštívení vietnamských velkostržnic v České republice jako je Sapa a oslovit potencionální probandy přímo tam.

Dalším limitem práce je nevyváženost kategorií. V souboru bylo o dost méně zástupců 1,5. generace. Z našeho výzkumu vyšlo, že 2. generace má vyšší úroveň češtiny oproti 1,5. generaci. Je možné, že 1,5. generace se do výzkumu nezapojila z důvodu jazykových nedostatků, jelikož pro zvládnutí celé testové baterie byla potřeba určitá úroveň znalostí českého jazyka. Rozdíly v zastoupení pohlaví mohou mít také vliv na výsledky studie a mohou ukázat, že některé výsledky jsou více relevantní pro jedno pohlaví než pro druhé.

Pro další výzkum by mohlo být zajímavé porovnat hodnoty a preference 1,5. a 2. generace vietnamských přistěhovalců v ČR s jejich rodiči a také s lidmi ve Vietnamu. Takové srovnání by mohlo ukázat, zda se hodnoty a preference těchto generací v průběhu času mění a jaký vliv na ně má kulturní kontext, v němž žijí. Tím by mohlo být možné lépe pochopit, jak se vietnamská menšina v ČR vyvíjí a jaké jsou důležité faktory pro integraci a adaptaci v cizí zemi.

Další výzkum by se mohl také zaměřit na zkoumání vlivu náboženství na hodnoty a chování příslušníků vietnamské menšiny v ČR, což by mohlo přispět k lepšímu porozumění této komunity a jejích potřeb. Navíc, v našem výzkumu jsme nezohlednili faktor socioekonomického postavení rodin, které může ovlivnit hodnotové orientace a integraci do společnosti.

Kromě toho se naše studie zaměřila pouze na dvě generace potomků vietnamských rodičů žijících v České republice, a to 1,5. a 2. generaci. Pro další výzkum by bylo zajímavé zahrnout také další generace vietnamského původu, které vyrůstaly v ČR, například budoucí 3. generaci, a zkoumat, jak se bikulturní identita a hodnoty vyvíjejí v průběhu času a s každou generací.

Naše studie přinesla zajímavé poznatky o bikulturní identitě a hodnotách 1,5. a 2. generace příslušníků vietnamské menšiny žijících v České republice. I když jsme nenašli signifikantní rozdíly mezi těmito generacemi, naše výsledky naznačují, že hodnoty a preference těchto skupin se liší od hodnot a preferencí vietnamské populace žijící ve Vietnamu, což může být důsledkem různých kulturních vlivů a sociálního prostředí.

9 ZÁVĚR

Cílem naší diplomové práce bylo popsat demografické a sociokulturní údaje o jedenapůlté a druhé generaci příslušníků vietnamské menšiny žijících v České republice. Chtěli jsme zjistit, zda existuje rozdíl mezi těmito dvěma generacemi v hodnotové orientaci a integraci bikulturní identity, jež vzniká vlivem působení dvou odlišných kultur. Zajímali jsme se také o to, zda se tyto generace liší v úrovni znalosti českého a vietnamského jazyka, a zda se chtějí dále vzdělávat v obou jazycích.

Výzkumu se zúčastnilo 76 respondentů. Zjistili jsme, že neexistuje signifikantní rozdíl mezi jedenapůltou a druhou generací v hodnotové orientaci a integraci bikulturní identity. Rozdíl mezi generacemi byl nalezen v jazykové úrovni a v motivaci k dalšímu vzdělávání v českém a vietnamském jazyce. Vyšší úroveň vietnamského jazyka má jedenapůltá generace a větší motivaci k dalšímu rozvíjení vietnamského jazyka má druhá generace. Obě generace vykazují vyšší úroveň českého jazyka než vietnamského jazyka.

10 SOUHRN

Tato diplomová práce se zabývala bikulturní identitou a hodnotami 1,5. a 2. generace příslušníků vietnamské menšiny žijících v České republice.

Slovo hodnota je často užívaným pojmem v mnoha vědních disciplínách. Hodnotami se zabývali Schwartz a Bilsky (1987), kteří hodnotu definovali jako přesvědčení, jež jsou spojeny s emocemi, motivují jednání, slouží nám k posuzování chování a jevů a jsou hierarchicky seřazeny. Ve své teorii vytvořili deset hodnotových typů: samostatnost, stimulace, požitkářství, úspěch, moc, bezpečnost, konformismu, tradice, benevolence a universalismus (Schwartz, 1992). Tyto hodnotové typy zobrazili do kruhového motivačního kontinua, ve kterém strukturu hodnot rozdělili také do 4 hodnot vyššího řádu. Vytvořili tím dimenzi otevřenost změně, překročení sebe sama, posílení ega a konzervace (Řeháková, 2006).

V naší práci používáme také slovo identita, jež vyjadřuje, kým nebo čím jsme (Výrost et al., 2019). Existují různá dělení identity, příkladem může být rozdělení identity na osobní a sociální (Fearon, 1999). Důležitá je bikulturní identita, jež se může vytvořit u jedince, který je vystaven dvěma kulturám, které internalizuje. Bikulturnost vyjadřuje chování konzistentní v obou kulturách a zároveň identifikaci s oběma kulturami (Schwartz & Unger, 2010). Tímto konstruktem se zabývaly Benet-Martínez a Haritatos (2005), které ve svém teoretickém rámci integraci bikulturní identity popisovali míru vnímané slučitelnosti a blízkosti mezi majoritní a minoritní kulturní identitou.

O bikulturní identitě můžeme mluvit i v souvislosti s jedenapůltou a druhou generací příslušníků vietnamské minority v České republice, jelikož na tyto jedince působila zároveň česká i vietnamská kultura. Do druhé generace se řadí potomci migrantů, kteří se narodili v hostitelské zemi, zatímco do jedenapůlté generace spadají migranti, kteří se narodili ve Vietnamu a do České republiky přišli ve věku do 12 let. Oproti svým rodičům se tyto dvě generace lépe integrují do majoritní společnosti, jelikož plynně ovládají český jazyk a tráví mnoho času v českém kulturním prostředí (Freidingerová, 2014).

Vietnamská menšina je třetí největší minoritou v České republice (Český statistický úřad, 2023), a proto bychom ji neměli opomíjet. Z tohoto důvodu bylo cílem našeho výzkumu popsat základní demografické a sociokulturní údaje o 1,5. a 2. generace příslušníků

vietnamské minority v ČR. Dalším úkolem bylo zjistit, zda existuje rozdíl mezi těmito generacemi v míře integrace bikulturní identity a hodnotové orientaci. Zajímalo nás také, jakou hierarchii hodnot mají potomci vietnamských rodičů žijících od dětství v ČR. Mimoto bylo cílem zjistit, jak se jedenapůltá a druhá generace liší v úrovni znalosti českého a vietnamského jazyka a v motivace dalšího rozvíjení znalosti obou jazyků. Pro zkoumání tohoto tématu jsme zvolili kvantitativní výzkumný design, jelikož jsme se snažili doplnit jiné výzkumy zaměřené na identitu této výzkumné populace, jež zvolily design kvalitativní (Hubertová, 2016; Sataryová, 2014). Pro tyto účely byla sestavena testová baterie, jež se skládala z úvodní strany, dotazníku vlastní konstrukce, jež byl zaměřen na zjištění demografických a sociokulturních údajů o respondentovi, Bicultural Identity Integration Scale (BIIS) měřící integraci bikulturní identity a 2 inventáře měřící hodnoty. První z nich byl Portrait Values Questionnaire (PVQ-RR) vycházející ze Schwartzovy teorie hodnot a druhou metodou byl Ethical Values Assessment (EVA Short), který je zaměřený na zkoumání etických hodnot.

Tyto vybrané metody byly převedeny do elektrické podoby prostřednictvím online dotazníkového softwaru Survio, který umožňuje vyplňování dat použitím počítače i mobilního zařízení. Online sběr dat byl zvolen z důvodu obtížné dostupnosti cílové skupiny. Zároveň tato testová baterie v internetové formě umožňuje potencionálním probandům se jednoduše zapojit do výzkumu. Pro sběr dat jsme využili nepravděpodobnostní metody, specificky se jednalo o příležitostný výběr na základě dobrovolnosti a metodu sněhové koule. Příspěvek o možnosti zapojit se do studie byl sdílen na sociální síti Facebook ve skupinách seskupující příslušníky vietnamské minority.

Do výzkumu se celkově zapojilo 76 respondentů. Z důvodu nesplnění kritérií a předčasného ukončení vyplňování testové baterie bylo vyřazeno 9 osob. Do výzkumného souboru byly z tohoto důvodu zahrnuta data od 67 probandů. Z toho 49 lidí spadalo do druhé generace, zatímco do jedenapůlté generace se řadilo 18 respondentů.

Analýzou dat bylo zjištěno, že pro žádnou škálu BIIS, EVA Short a PVQ-RR nebyly nalezeny signifikantní rozdíly mezi generacemi. Neexistuje tedy významný rozdíl mezi jedenapůltou a druhou generací v integraci bikulturní identity a hodnotovou orientací. Bylo také zjištěno, že pro náš celý výzkumný soubor je z hodnot vyššího řádu nejdůležitější dimenze překročení sebe sama. Z 10 hodnotových typů jsou nejvýznamnějšími hodnotami benevolence, samostatnost a universalismus, zatímco za nejméně důležité hodnoty jsou považovány hodnoty konformita a tradice. Byť se generace neliší v míře integrace bikulturní

identity a hodnotové orientaci, byl nalezen rozdíl v úrovni znalosti vietnamského a českého jazyka a motivaci k dalšímu vzdělávání v obou jazycích. Jedenapůltá generace vykazuje vyšší úroveň znalostí vietnamského jazyka, zatímco druhá generace je více motivována k dalšímu rozvíjení tohoto jazyka. Obě generace mají vyšší úroveň českého jazyka než českého jazyka.

LITERATURA

- Allport, G. W., & Vernon, P. E. (1931). *A study of values*. Houghton Mifflin.
- Arnett, J. J. (2002). The psychology of globalization. *American Psychologist*, *57*(10), 774–783. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.57.10.774>
- Bacal Roij, A. (1991). *Ethnicity in the social sciences: a view and a review of the literature on ethnicity*.
- Báčová, V. (1996). *Etnická identita a historické zmeny. Výskum obyvateľov vybraných obcí Slovenska*. Veda.
- Baltes, P. B. (1987). Theoretical propositions of Life-Span Developmental Psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*, *23*(5), 611–626. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.23.5.611>
- Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries the social organization*. Little, Brown and Compan.
- Bean, C., & Papadakis, E. (1994). Polarized priorities or flexible alternatives? Dimensionality in Inglehart's materialism—postmaterialism scale. *International Journal of Public Opinion Research*, *6*(3), 264–288. <https://doi.org/10.1093/ijpor/6.3.264>
- Bélangier, D. (2002). Son preference in a rural village in North Vietnam. *Studies in Family Planning*, *33*(4), 321–334.
- Benet-Martínez, V., & Haritatos, J. (2005). Bicultural Identity Integration (BII): Components and psychosocial antecedents. *Journal of Personality*, *73*(4), 1015–1050. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00337.x>
- Benet-Martínez, V., & Hong, Y. (2014). *The Oxford handbook of multicultural identity*.
- Benet-Martínez, V., Leu, J., Lee, F., & Morris, M. W. (2002). Negotiating biculturalism: Cultural frame switching in biculturals with oppositional vs. compatible cultural identities. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *33*(5), 492–516.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, *46*(1), 5–34.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (2006). Immigrant youth:

- Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology*, 55(3), 303–332.
<https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x>
- Berzonsky, M. D. (1988). Self-theorists, identity status, and social cognition. In *Self, ego, and identity* (pp. 243–262). Springer.
- Boehnlein, J. K., Tran, H. D., Riley, C., Vu, K.-C., Tan, S., & Leung, P. K. (1995). A comparative study of family functioning among Vietnamese and Cambodian refugees. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 183(12), 768–773.
- Bond, M. H. (2002). Reclaiming the individual from Hofstede's ecological analysis - A 20-year odyssey: Comment on Oyserman et al. (2002). *Psychological Bulletin*, 128(1), 73–77. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.1.73>
- Braithwaite, V. A., & Law, H. G. (1985). Structure of human values. Testing the adequacy of the Rokeach value survey. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(1), 250–263. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.49.1.250>
- Brouček, S. (2003). *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR*. Etnologický ústav Akademie věd České republiky.
- Brouček, S. (2016). *The visible and invisible Vietnamese in the Czech Republic*. Institute of Ethnology CAS.
- Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). Beyond "identity". *Theory and Society*, 29(1), 1–47.
- Cabassa, L. J. (2003). Measuring acculturation: Where we are and where we need to go. *Hispanic Journal Of Behavioral Sciences*, 25(2), 127–146.
<https://doi.org/10.1177/0739986303253626>
- Cakirpaloglu, P. (2009). *Psychologie hodnot*. Univerzita Palackého.
- Černík, J., Ičo, J., Kocourek, J., Komers, P., Šimečková, Š., Nováková, K., Pechová, E., Phung, T. P. H., & Vasiljev, I. (2006). *S vietnamskými dětmi na českých školách*. H & H.
- Český statistický úřad. (2023). *Sčítání 2021 - Státní občanství*.
<https://www.czso.cz/csu/scitani2021/statni-obcanstvi>
- Chen, S. X., Benet-Martínez, V., & Bond, M. H. (2008). Bicultural identity, bilingualism, and psychological adjustment in multicultural societies: Immigration-based and globalization-based acculturation. *Journal of Personality*, 76(4), 803–838.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00505.x>

- Cheng, C.-Y., Lee, F., & Benet-Martínez, V. (2006). Assimilation and contrast effects in cultural frame switching: Bicultural identity integration and valence of cultural cues. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37(6), 742–760.
- Cieciuch, J., & Schwartz, S. H. (2020). Encyclopedia of personality and individual differences. *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*, September. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-28099-8>
- Clarke, H. D., Kornberg, A., McIntyre, C., Bauer-Kaase, P., & Kaase, M. (1999). The effect of economic priorities on the measurement of value change: New experimental evidence. *American Political Science Review*, 93(3), 637–647. <https://doi.org/10.2307/2585579>
- Danziger, K. (1997). The historical formation of selves. *Self and Identity: Fundamental Issues*, 1, 137-159
- Durkheim, É. (2002). *Suicide*. Routledge.
- Dvořáková, J. (2008). *Morální usuzování*. Masarykova univerzita.
- EFPA. (2015). *Model code of ethics*. <http://ethics.efpa.eu/metaand-model-code/model-code/>
- Eriksen, T. H. (2012). *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Sociologické nakladatelství (SLON).
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton and comp.
- Erikson, E. H. (2002). *Dětství a společnost*. Argo.
- Erikson, E. H. (2015). *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Portál.
- Evropský parlament a Rada Evropské Unie. (2016). *Nářízení Evropského parlamentu a Rady EU*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>
- Fearon, J. D. (1999). What is identity (As we now use the word)? *Department of Political Science (Stanford University)*, 1–43. <https://www.stanford.edu/group/fearon-research/cgi-bin/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/What-is-Identity-as-we-now-use-the-word-.pdf>
- Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Portál.
- Freidingerová, T. (2014). *Vietnamci v Česku a ve světě*. Sociologické nakladatelství SLON.

- Gans, H. J. (1992). Second-generation decline: Scenarios for the economic and ethnic futures of the post-1965 American immigrants. *Ethnic and Racial Studies*, *15*(2), 173–192.
- Gibbins, K., & Walker, I. (1993). Multiple interpretations of the Rokeach value survey. *Journal of Social Psychology*, *133*(6), 797–805. <https://doi.org/10.1080/00224545.1993.9713941>
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník*. Portál.
- Hirschman, C., & Loi, V. M. (1996). Family and household structure in Vietnam: Some glimpses from a recent survey. *Pacific Affairs*, *69*(2), 229–249.
- Ho, J. (2010). Acculturation gaps in Vietnamese immigrant families: Impact on family relationships. *International Journal of Intercultural Relations*, *34*(1), 22–33.
- Hofírek, O., Leontiyeva, Y., Nečasová, M., Vyhlídal, J., Nekorjak, M., Pořízková, H., Rákoczyová, M., & Trbola, R. (2009). *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Sociologické nakladatelství SLON.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: international differences in work-related values*. Sage Publications.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, *2*(1). <https://doi.org/10.1108/09504120910935093>
- Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations: Software of the mind*. McGraw-Hill.
- Homola, M., & Trpišovská, D. (1992). *Psychologie osobnosti (Stručný výkladový slovník)*. Rektorát Univerzity Palackého.
- Hong, Y., Morris, M. W., Chiu, C., & Benet-Martinez, V. (2000). Multicultural minds: A dynamic constructivist approach to culture and cognition. *American Psychologist*, *55*(7), 709.
- Hřebíčková, M. (2020). Kulturní orientace vietnamců v ČR: generační srovnání. *Sociologický Časopis*, *56*(2), 197–227. <https://doi.org/10.13060/csr.2020.007>
- Hubertová, L. (2016). Jak uvažují nad svou identitou mladé Vietnamky 1,5. a 2. generace žijící v České republice? *E-Psychologie*, *10*(2), 1–17.
- Huynh, Q L., & Benet-Martínez, V. (2010). Bicultural identity integration scale-Version 2:

- Development and validation. *Manuscript in Preparation*.
- Huynh, Que Lam, Benet-Martínez, V., & Nguyen, A. M. T. D. (2018). Measuring variations in bicultural identity across U.S. ethnic and generational groups: Development and validation of the Bicultural Identity Integration Scale-Version 2 (BIIS-2). *Psychological Assessment, 30*(12), 1581–1596. <https://doi.org/10.1037/pas0000606>
- Ičo, J. (2010). *Náboženství ve Vietnamu*. Muzeum hlavního města Prahy.
- Inglehart, R. (1977). *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*.
- Inglehart, R. (2008). Changing values among western publics from 1970 to 2006. *West European Politics, 31*(1–2), 130–146. <https://doi.org/10.1080/01402380701834747>
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2010). Changing mass priorities: The link between modernization and democracy. *Perspectives on Politics, 8*(2), 551–567. <https://doi.org/10.1017/S1537592710001258>
- Ivanová, J. (Ed.). (2006). *Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme*. Univerzita Palackého.
- Ivo, Č., Martina, H., & Petr, M. (2003). *Agrese, identita, osobnost*. Psychologický ústav AV ČR.
- Jensen, L. A. (1995). Habits of the heart revisited: Autonomy, community, and divinity in adults' moral language. *Qualitative Sociology, 18*, 71–86.
- Jones, M. L. (2007). Hofstede-culturally questionable? *Oxford Business & Economics Conference*.
- Kitwood, T. M., & Smithers, A. G. (1975). Measurement of human values: An appraisal of the work of Milton Rokeach. *Educational Research, 17*(3), 175–179. <https://doi.org/10.1080/0013188750170302>
- Kocourek, J. (2001). Vietnamci v České republice. In T. Šišková (Ed.), *Menšiny a migranti v České republice* (pp. 99–107). Portál.
- Kocourek, J. (2002). *Poznáváme svět dětí z Vietnamu*. Foto&Tisk Znamenany.
- Kramsch, C. (2014). Language and culture. *AILA Review, 27*(1), 30–55.
- Krebs, M., & Pechová, E. (2009). *Vietnamese workers in Czech factories: Research report - Excerpt* (Issue 20).

- Kroger, J. (2006). *Identity development: Adolescence through adulthood*. Sage publications.
- Kušniráková, T., Plačková, A., & Tran Vu, V. A. (2013). *Vnitřní diferenciaci Vietnamců pro potřeby analýzy segregace cizinců z třetích zemí*.
- Lafromboise, T., Coleman, H., & Gerton, J. (1993). Psychological impact of biculturalism: Evidence and theory. *Psychological Bulletin*, 114(3), 395–412. <https://doi.org/10.4324/9781315822129-18>
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. *Handbook of Adolescent Psychology*, 9(11), 159–187.
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224–253. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.98.2.224>
- Martínková, Š. (2010). *Vietnamská komunita v Praze*. Muzeum hlavního města Prahy.
- Martínková, Š., Pechová, E., Feistingerová, V., & Leontiyeva, Y. (2011). *Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR: Pracovní migrace, životní podmínky, kulturní specifika*. Ministerstvo vnitra ČR.
- Maslow, A. (1954). *Motivation and personality*. Harpers.
- Miramontez, D. R., Benet-Martínez, V., & Nguyen, A. M. (2008). Bicultural identity and self/group personality perceptions. *Self and Identity*, 7(4), 430–445. <https://doi.org/10.1080/15298860701833119>
- Müllerová, P. (1998). Vietnamské etnikum v České republice. In T. Šišková (Ed.), *Výchova k toleranci a proti rasismu* (pp. 81–99). Portál.
- Müllerová, P. (2004). *Vietnam*. Libri.
- Mumford, M. D., Connelly, M. S., Helton, W. B., Van Doorn, J. R., & Osburn, H. K. (2002). Alternative approaches for measuring values: Direct and indirect assessments in performance prediction. *Journal of Vocational Behavior*, 61(2), 348–373. <https://doi.org/10.1006/jvbe.2001.1860>
- Naroll, R., Berndt, R. M., Bessac, F. D., Chapple, E. D., Dole, G. E., Driver, H. E., Ducey, P., Ember, M., Fuchs, H., & Hoffmann, H. (1964). On ethnic unit classification. *Current Anthropology*, 5(4), 283–312.
- Nasif, E. G., Al-Daeaj, H., Ebrahimi, B., & Thibodeaux, M. S. (1991). Methodological

- problems in cross-cultural research: An updated review. *Management International Review*, 31(1), 79–91.
- Newman, K. L., & Nollen, S. D. (1996). Culture and congruence: The fit between management practices and national culture. *Journal of International Business Studies*, 27(4), 753–779.
- Nisbett, R. E. (2003). *The geography of thought*. Free Press.
- Padilla-Walker, L. M., & Jensen, L. A. (2016). Validation of the long- and short-form of the (EVA): A questionnaEthical Values Assessmentire measuring the three ethics approach to moral psychology. *International Journal of Behavioral Development*, 40(2), 181–192. <https://doi.org/10.1177/0165025415587534>
- Pechová, E. (2007). *Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování*. La Strada.
- Phinney, J. S., & Devich-Navarro, M. (1997). Variations in bicultural identification among African American and Mexican American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 7(1), 3–32.
- Phinney, J. S., & Ong, A. D. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: Current status and future directions. *Journal of Counseling Psychology*, 54(3), 271–281. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.54.3.271>
- Prudký, L. (2009a). *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Academia.
- Prudký, L. (2009b). *Studie o hodnotách*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Rabušic, L. (1990). Tichá revoluce neboli od materialismu k postmaterialismu v západních společnostech. *Sociologický Časopis*, 26(6), 505–517.
- Rabušic, L. (2000). Je česká společnost „postmaterialistická“? *Sociologický Časopis*, 36(1), 3–22. <https://doi.org/10.13060/00380288.2000.36.1.02>
- Redpath, L., & Nielsen, M. O. (1997). A Comparison of native culture, non-native culture and new management ideology. *Canadian Journal of Administrative Sciences*, 14(3), 327–339. <https://doi.org/10.1111/j.1936-4490.1997.tb00139.x>
- Řeháková, B. (2006). Měření hodnotových orientací metodou hodnotových portrétů S. H. Schwartze. *Czech Sociological Review*, 42(1), 107–128.

<https://doi.org/10.xxxx/csr.2006.007>

- Renner, W. (2003). Human values: A lexical perspective. *Personality and Individual Differences*, 34(1), 127–141. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00037-5](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00037-5)
- Rokeach, M. (1968). *Beliefs, attitudes, and values: A theory of organization and change*. Jossey-Bass.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free Press.
- Rózycka-Tran, J., Khanh, T. T. H., Ciecuch, J., & Schwartz, S. H. (2017). Universals and specifics of the structure and hierarchy of basic human values in Vietnam. *Health Psychology Report*, 5(3), 193–204. <https://doi.org/10.5114/hpr.2017.65857>
- Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (2007). Cultural values in organisations: Insights for Europe. *European Journal of International Management*, 1(3), 176–190.
- Sam, D. L., & Berry, J. W. (2010). Acculturation: When individuals and groups of different cultural backgrounds meet. *Perspectives on Psychological Science*, 5(4), 472–481. <https://doi.org/10.1177/1745691610373075>
- Sataryová, K. (2014). Percepce domova u potomků vietnamských imigrantů. *Kulturní Studia*, 2(1), 80–100.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25(C), 1–65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Schwartz, S. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19–45.
- Schwartz S. H., & Bilsky W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550–562. http://www.mujiweb.cz/martinsc/Schwartz/toward_to_structure_of_human_values.pdf
<http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-33750611224&partnerID=tZOtx3y1>
- Schwartz, S. H., Ciecuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J. E., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O., & Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 663–688. <https://doi.org/10.1037/a0029393>

- Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M., & Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *32*(5), 519–542. <https://doi.org/10.1177/0022022101032005001>
- Schwartz, S. J., & Unger, J. B. (2010). Biculturalism and context: What is biculturalism, and when is it adaptive? *Human Development*, *53*(1), 26–32. <https://doi.org/10.1159/000268137>
- Schwartz, S. J., & Zamboanga, B. L. (2008). Testing Berry's model of acculturation: A confirmatory latent class approach. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, *14*(4), 275–285. <https://doi.org/10.1037/a0012818>
- Schwartz, S., & Sagiv, L. (1995). Identifying culture-specifics in the content and structure of values. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *26*(1), 92–116. <https://doi.org/10.1177/0022022195261007>
- Søndergaard, M. (1994). Research note: Hofstede's consequences: A study of reviews, citations and replications. *Organization Studies*, *15*(3), 447–456. <https://doi.org/10.1177/017084069401500307>
- Souralová, A. (2012). Vietnamské rodiny a jejich české chůvy: Vzájemná závislost v péči o děti. *Sociální Studia*, *9*(3), 31–50. <https://doi.org/10.5817/SOC2012-3-31>
- Souralová, A. (2015). “Můžeš prostě říct, že máš babičku”: Vietnamské děti, české babičky a význam prarodičovství v jejich biografích. *Sociologický Časopis*, *51*(5), 815–844. <https://doi.org/10.13060/00380288.2015.51.5.215>
- Stryker, S. (1968). Identity salience and role performance: The relevance of symbolic interaction theory for family research. *Journal of Marriage and the Family*, 558–564.
- Tadmor, C. T., Tetlock, P. E., & Peng, K. (2009). Acculturation strategies and integrative complexity: The cognitive implications of biculturalism. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *40*(1), 105–139. <https://doi.org/10.1177/0022022108326279>
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge University Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The social identity theory of intergroup behavior. In *Political Psychology: Key readings* (pp. 276–293). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203505984-16>

- Tsai, J. L., Ying, Y.-W., & Lee, P. A. (2000). The meaning of “being Chinese” and “being American”: Variation among Chinese American young adults. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 31*(3), 302–332.
- Vláda České republiky. (2013). *Vietnamská národnostní menšina*. <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/vietnamska-mensina-108870/>
- Výrost, J., Slaměník, I., & Sollárová, E. (2019). *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*. Grada.
- Ward, C., Bochner, S., & Furnham, A. (2001). *The psychology of culture shock*. Routledge.
- Weber, M. (1958). *The protestant ethic and the spirit of capitalism*. Scribner's sons.
- World Value Survey. (2023). *World Value Survey*. www.worldvaluessurvey.org
- Zhou, M. (1997). Growing up American: The challenge confronting immigrant children and children of immigrants. *Annual Review of Sociology, 23*(1), 63–95. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.23.1.63>
- Zhou, M., & Bankston, C. L. (1994). Social capital and the adaptation of the second generation: The case of Vietnamese youth in New Orleans. *International Migration Review, 28*(4), 821–845.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Znění dotazníku „Demografické a sociokulturní údaje o respondentovi“

Příloha č. 1: Abstrakt v českém jazyce

Abstrakt diplomové práce

Název práce: Bikulturní identita a hodnoty 1,5. a 2. generace příslušníků vietnamské menšiny žijících v České republice

Autor práce: Bc. Hong Hanh Nguyen

Vedoucí práce: PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.

Počet stran a znaků: 71, 135 244

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 124

Abstrakt:

Cílem této práce bylo zjistit, zda existuje rozdíl v integraci bikulturní identity, v hodnotách a v úrovni vietnamského a českého jazyka mezi druhou a jedenapůltou generací příslušníků vietnamské menšiny žijících v České republice. Pro výzkum byl zvolen kvantitativní design a respondenti byli vybráni nepravděpodobnostními metodami. Sběr dat probíhal online pomocí testové baterie, jež se skládala z dotazníku vlastní konstrukce, metody BIIS měřící integraci bikulturní identity a inventářů PVQ-RR a EVA Short zkoumající hodnoty. Výzkumný soubor byl složen z 67 respondentů. Nebyl zjištěn rozdíl v míře integrace bikulturní identity a v hodnotách mezi generacemi. Bylo zjištěno, že jedenapůltá generace má vyšší úroveň vietnamského jazyka, zatímco druhá generace má větší motivaci k dalšímu vzdělávání vietnamského jazyka.

Klíčová slova: hodnoty, bikulturní identita, vietnamská menšina

Příloha č. 2: Abstrakt v anglickém jazyce

Abstract of thesis

Title: Bicultural identity and values of 1.5 and 2nd generation of members of Vietnamese minority living in the Czech Republic

Author: Bc. Hong Hanh Nguyen

Supervisor: PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.

Number of pages and characters: 71, 135 244

Number of appendices: 3

Number of references: 124

Abstract: The aim of this thesis was to discover whether there is a difference in the integration of bicultural identity, values, and the level of Vietnamese and Czech language between the second and 1.5 generations of the Vietnamese minority living in the Czech Republic. A quantitative design was chosen for this research and the respondents were selected using non-probability sampling methods. The data collection was conducted online using a test battery which consisted of a self-constructed questionnaire, a BIIS method measuring bicultural identity integration, and PVQ-RR and EVA Short inventories examining values. The research population consisted of 67 respondents. No difference was discovered between generations in the level of bicultural identity integration and values. It was found that the 1.5 generation has a higher level of Vietnamese, while the second generation has higher motivation to pursue further Vietnamese language education.

Key words: values, bicultural identity, Vietnamese minority

Příloha č. 3: Znění dotazníku „Demografické a sociokulturní údaje o respondentovi“

1. Jste:

- Muž
- Žena

2. Věk: (napište číslo) (Pokud je Vám méně než 18 let, ukončete prosím dotazník.)

3. Kde jste se narodil/a? (Pokud jste se narodil/a v zahraničí, když Vaše matka zrovna cestovala nebo byla na dovolené, označte jako místo narození Vietnam nebo ČR v případě, že jste tam po narození žil/a.)

- Vietnam
- Česká republika
- Jiné... (možnost vypsát odpověď)

4. Kolik let žijete v České republice? (napište číslo)

5. Jaké/á máte státní občanství?

- Státní občanství Vietnamu
- Státní občanství České republiky
- Dvojití státní občanství České republiky a Vietnamu
- Jiné... (možnost vypsát odpověď)

6. Jaká/é je/ jsou Vaše národnost/i?

- Vietnamská
- Česká
- Vietnamská a česká
- Jiná... (možnost vypsát odpověď)

7. Pochází oba Vaši rodiče z Vietnamu?

- Ano
- Ne

8. Z jaké části Vietnamu pochází Váš otec?

- Severní část Vietnamu
- Jižní část Vietnamu

9. Z jaké části Vietnamu pochází Vaše matka?

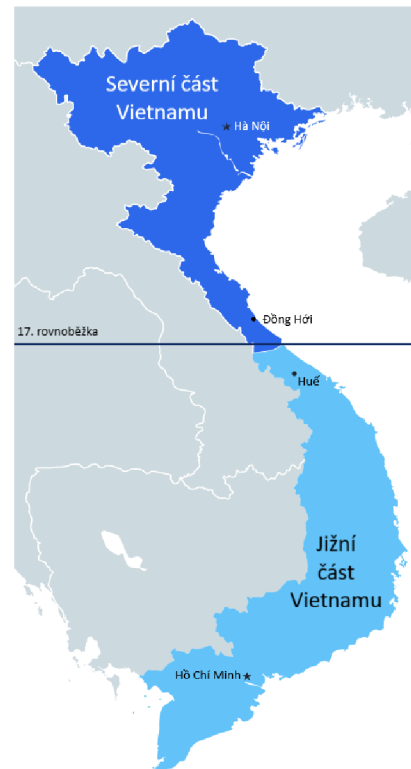
- Severní část Vietnamu
- Jižní část Vietnamu

10. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Základní vzdělání
- Střední vzdělání bez výučního listu a maturity
- Střední vzdělání s výučním listem
- Střední vzdělání s maturitou
- Vyšší odborné vzdělání
- Vysokoškolské – bakalářský program (Bc., BcA.)
- Vysokoškolské – magisterský program (Ing., Mgr., MUDr., JUDr. aj.)
- Vysokoškolské – doktorský program

11. Jaká/é je/jsou hlavní kategorie vystihující obor/y Vašeho vzdělání?

- Programy a kvalifikace – všeobecné vzdělání (základní programy a kvalifikace, čtenářská a numerická gramotnost, osobní dovednosti a rozvoj)
- Vzdělání a výchova
- Umění a humanitní vědy (včetně jazyků)
- Společenské vědy, žurnalistika a informační vědy
- Obchod, administrativa a právo
- Přírodní vědy, matematika a statistika (biologické a příbuzné vědy, životní prostředí, vědy o neživé přírodě)
- Informační a komunikační technologie (ICT)
- Technika, výroba a stavebnictví (inženýrství a strojírenství, výroba a zpracování, architektura a stavebnictví)
- Zemědělství, lesnictví, rybářství a veterinářství
- Zdravotní a sociální péče, péče o příznivé životní podmínky
- Služby (služby pro osobní potřebu, hygiena a ochrana zdraví při práci, bezpečnostní služby, přepravní služby a spoje)

12. Jaký je Váš hlavní ekonomický status?

- Zaměstnanec, podnikatel, OSVČ, příp. pomáhající v rodinném podniku
- Na mateřské nebo rodičovské dovolené
- Nezaměstnaný/á
- V invalidním důchodu
- S jiným vlastním zdrojem obživy/příjmů než výše uvedené (např. výnosy z kapitálu, pronájmu, úspor)
- Žák, student, učeň
- Ostatní bez vlastního příjmu (např. osoba v domácnosti)

13. Ve kterém kraji žijete?

☐ Hlavní město Praha	☐ Královéhradecký kraj
☐ Středočeský kraj	☐ Pardubický kraj
☐ Jihočeský kraj	☐ Kraj Vysočina
☐ Plzeňský kraj	☐ Jihomoravský kraj
☐ Karlovarský kraj	☐ Olomoucký kraj
☐ Ústecký kraj	☐ Moravskoslezský kraj
☐ Liberecký kraj	☐ Zlínský kraj

14. Jaký je Váš mateřský jazyk?

- Vietnamština
- Čeština
- Čeština i vietnamština

15. Jaká je Vaše úroveň poslechu ve vietnamštině?

- Začátečník – V pomalé řeči rozumím běžným výrazům související s jednoduchými každodenními potřebami.
- Pokročilý začátečník – Rozumím jednoduchým frázím a výrazům. Rozpoznám téma diskuse vedené pomalu v mé přítomnosti.
- Mírně pokročilý – Rozumím zřetelné řeči v běžné konverzaci.
- Pokročilý – Rozumím standardní řeči pojednávající o běžných i méně běžných záležitostech.
- Velmi pokročilý – Dokážu sledovat konverzaci mezi rodilými mluvčími. Rozumím složitým informacím.
- Expert – Dokážu sledovat odborné přednášky, které obsahují větší množství hovorových výrazů nebo neznámou terminologii.

16. Chtěl/a byste si zvýšit úroveň poslechu ve vietnamštině?

- Ano
- Ne

17. Jaká je Vaše úroveň mluveného projevu ve vietnamštině?

- Začátečník – Dokážu se účastnit jednoduchého konkrétního rozhovoru na předvídatelné téma.
- Pokročilý začátečník – Dokážu v běžném kontextu vyjádřit jednoduché názory.
- Mírně pokročilý – Dokážu se omezeně vyjadřovat k abstraktním a kulturním záležitostem.
- Pokročilý – Dokážu vést konverzaci o širokém okruhu témat, např. o osobních a pracovních zážitcích.
- Velmi pokročilý – Dokážu velmi plynule vést neformální rozhovor a diskutovat o abstraktních či kulturních tématech.
- Expert – Dokážu někomu poradit ve složitých záležitostech. Umím používat hovorové výrazy.

18. Chtěl/a byste si zvýšit úroveň mluveného projevu ve vietnamštině?

- Ano
- Ne

19. Jaká je Vaše úroveň čtení ve vietnamštině?

- Začátečník – Rozumím jednoduchým textům a popisům. Umím základní fráze.
- Pokročilý začátečník – Rozumím jednoduchým textům, které obsahují nejběžnější slova nebo se vztahují k mému zaměstnání/studiu.
- Mírně pokročilý – Dokážu vyhledat a pochopit obecné informace v běžném textu či vyhledat určitou informaci.
- Pokročilý – Dokážu snadno číst nejrůznější druhy textů.
- Velmi pokročilý – Rozumím veškeré korespondenci s občasným použitím slovníku.
- Expert – Chápu a dokážu interpretovat prakticky jakýkoli útvar psaného jazyka včetně složitých textů.

20. Chtěl/a byste si zvýšit úroveň čtení ve vietnamštině?

- Ano
- Ne

21. Jaká je Vaše úroveň psaní ve vietnamštině?

- Začátečník – Umím napsat jednoduché izolované fráze a věty.
- Pokročilý začátečník – Umím psát jednoduché vzkazy týkající se záležitostí běžného života.
- Mírně pokročilý – Dokážu psát velmi stručné zprávy s faktickými informacemi a zprávy zdůvodňující určité jednání.
- Pokročilý – Dokážu zhodnotit různé myšlenky a možná řešení určitého problému.
- Velmi pokročilý – Umím jasně a podrobně vysvětlit složité záležitosti.
- Expert – Dokážu sepsat jasnou, hladce plynoucí komplexní zprávu.

22. Chtěl/a byste si zvýšit úroveň psaní ve vietnamštině?

- Ano
- Ne

23. Jaká je Vaše úroveň poslechu v češtině?

- Začátečník – V pomalé řeči rozumím běžným výrazům související s jednoduchými každodenními potřebami.
- Pokročilý začátečník – Rozumím jednoduchým frázím a výrazům. Rozpoznám téma diskuse vedené pomalu v mé přítomnosti.
- Mírně pokročilý – Rozumím zřetelné řeči v běžné konverzaci.
- Pokročilý – Rozumím standardní řeči pojednávající o běžných i méně běžných záležitostech.
- Velmi pokročilý – Dokážu sledovat konverzaci mezi rodilými mluvčími. Rozumím složitým informacím.
- Expert – Dokážu sledovat odborné přednášky, které obsahují větší množství hovorových výrazů nebo neznámou terminologii.

24. Chtěl/a byste si zvýšit úroveň poslechu v češtině?

- Ano
- Ne

25. Jaká je Vaše úroveň mluveného projevu v češtině?

- Začátečník – Dokážu se účastnit jednoduchého konkrétního rozhovoru na předvídatelné téma.
- Pokročilý začátečník – Dokážu v běžném kontextu vyjádřit jednoduché názory.
- Mírně pokročilý – Dokážu se omezeně vyjadřovat k abstraktním a kulturním záležitostem.
- Pokročilý – Dokážu vést konverzaci o širokém okruhu témat, např. o osobních a pracovních zážitcích.
- Velmi pokročilý – Dokážu velmi plynule vést neformální rozhovor a diskutovat o abstraktních či kulturních tématech.
- Expert – Dokážu někomu poradit ve složitých záležitostech. Umím používat hovorové výrazy.

26. Chtěl/a byste si zvýšit úroveň mluveného projevu v češtině?

- Ano
- Ne

27. Jaká je Vaše úroveň čtení v češtině?

- Začátečník – Rozumím jednoduchým textům a popisům. Umím základní fráze.
- Pokročilý začátečník – Rozumím jednoduchým textům, které obsahují nejběžnější slova nebo se vztahují k mému zaměstnání/studiu.
- Mírně pokročilý – Dokážu vyhledat a pochopit obecné informace v běžném textu či vyhledat určitou informaci.
- Pokročilý – Dokážu snadno číst nejrůznější druhy textů.
- Velmi pokročilý – Rozumím veškeré korespondenci s občasným použitím slovníku.
- Expert – Chápu a dokážu interpretovat prakticky jakýkoli útvar psaného jazyka včetně složitých textů.

28. Chtěl/a byste si zvýšit úroveň čtení ve češtině?

- Ano
- Ne

29. Jaká je Vaše úroveň psaní v češtině?

- Začátečník – Umím napsat jednoduché izolované fráze a věty.
- Pokročilý začátečník – Umím psát jednoduché vzkazy týkající se záležitostí běžného života.
- Mírně pokročilý – Dokážu psát velmi stručné zprávy s faktickými informacemi a zprávy zdůvodňující určité jednání.
- Pokročilý – Dokážu zhodnotit různé myšlenky a možná řešení určitého problému.
- Velmi pokročilý – Umím jasně a podrobně vysvětlit složité záležitosti.
- Expert – Dokážu sepsat jasnou, hladce plynoucí komplexní zprávu.

30. Chtěl/a byste si zvýšit úroveň psaní v češtině?

- Ano
- Ne

31. Jakým jazykem mluvíte se členy Vaší rodiny, kteří žijí v České republice?

- Vietnamština
- Čeština
- Vietnamština i čeština s převahou vietnamštiny
- Vietnamština i čeština s převahou češtiny
- Vietnamština i čeština stejným poměrem
- Jiné... (možnost vypsát odpověď)

32. Jakým jazykem mluvíte s vietnamskými vrstevníky/přáteli, kteří žijí v České republice?

- Vietnamština
- Čeština
- Vietnamština i čeština s převahou vietnamštiny
- Vietnamština i čeština s převahou češtiny
- Vietnamština i čeština stejným poměrem
- Jiné... (možnost vypsát odpověď)

33. Kolik máte vietnamských kamarádek/kamarádů?

- 0
- 1
- 2-4
- 5-10
- Více než 10

34. Kolik máte českých kamarádek/kamarádů?

- 0
- 1
- 2-4
- 5-10
- Více než 10

35. Máte české křestní jméno? (České křestní jméno nebo např. Minh → Michal, Vân → Vanda)

- Ano
- Ne

36. Jaký je Váš vztah k náboženské víře, směru, hnutí, církvi nebo společnosti?

- Věřící – hlásící se k církvi, náboženské společnosti apod. uveďte název
.....
- Věřící – nehlásící se k žádné církvi nebo náboženské společnosti, hnutí, směru
- Bez náboženské víry

37. Jakou národnost byste u své/ho partnera/ky preferoval/a?

- Vietnamská
- Česká
- Nemám preferenci
- Jiné... (možnost vypsát odpověď)

Níže jsou napsána různá tvrzení. Použijte prosím uvedenou stupnici k tomu, abyste vyjádřili míru Vašeho souhlasu nebo nesouhlasu s následujícími výpověďmi. Pokuste se prosím vyhýbat odpovědi „Nevím, neutrální“.

38. Slavím vietnamské svátky.

- Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím

39. Slavím české svátky.

- Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím

40. Doma jím vietnamská jídla.

- Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím

41. Doma jím česká jídla.

- Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím

42. Znáš vietnamské tradice a zvyky.

Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím

43. Znáš české tradice a zvyky.

Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím

44. Vzdělání je pro mě důležité.

Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím

45. Rodina je pro mě důležitá.

Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím

46. Rodiče považují vzdělání za důležité.

Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím

47. Rodiče preferují, abych měl/a vietnamského partnera/partnerku.

Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím

48. Moje děti by měly umět číst, psát a mluvit vietnamsky.

Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím

49. Chci žít v budoucnosti ve Vietnamu.

Nesouhlasím Spíše nesouhlasím Nevím, neutrální Spíše souhlasím Souhlasím